

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Nuorten sovittelu Vantaalla

- 15-17-vuotiaat nuoret pahoinpitelyrikosten sovittelussa

Virta, Sakari

2013 Tikkurila

Laurea-ammattikorkeakoulu
Tikkurila

Nuorten sovittelu Vantaalla
- 15-17-vuotiaat nuoret pahoinpitelyrikosten
sovittelussa

Sakari Virta
Rikosseuraamusala
Opinnäytetyö
Huhtikuu, 2014

Sakari Virta

**Nuorten sovittelu Vantaalla
- 15-17-vuotiaat nuoret pahoinpitelyrikosten sovittelussa**

Vuosi 2014 Sivumäärä 48

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus, jonka tavoitteena oli tutkia kokemuksia 15-17-vuotiaiden nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelusta Vantaalla. Sovittelutoiminta on lakisääteistä palvelua, jossa riidan tai rikoksen osapuolet pyrkivät ratkaisuun konfliktissaan vapaaehtoissovittelijoiden ohjauksessa. Sovittelun taustalla on restoratiivinen oikeuskäsitys, jonka lähtökohtana on asianosaisten aktiivinen rooli oman konfliktinsa ratkaisussaan. Restoratiivisen oikeuden tavoitteena on korjata aiheutuneet vahingot ja mahdollistaa vastuunkanto dialogisen vuorovaikutuksen ja oppimisprosessin kautta. Opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään miten nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu koetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja kohtaamisen näkökulmasta ja sitä, minkälainen vaikutus sovittelulla koetaan olevan nuorten ajattelu- tai toimintatapojen muutoksessa. Tarkastelussa oli myös sovintojen ja sopimusten sisällöt ja niiden merkitykset sovittelun osapuolille sekä nuorten sovittelujen kehitystarpeet.

Opinnäytetyön aineisto koostuu kahdesta pahoinpitelyrikoksen sovittelutapauksesta, joissa molemmissa oli osallisena kaksi nuorta. Aineistoa kerättiin sovittelun asianosaisilta, heidän huoltajiltaan sekä tapausten sovittelijoilta teemahaastatteluin sekä kyselylomaketta hyväksi käyttäen. Sovittelu koettiin hyvänä ongelmanratkaisutapana, joka tarjoaa osapuolille mahdollisuuden vastuunottoon sekä uusien ajattelu- ja toimintatapojen löytämiseen. Aineiston perusteella osapuolten keskinäinen kohtaaminen ja sosiaalinen vuorovaikutus olivat avainasemassa sovitteluprosessin onnistumisessa. Kehitystarpeita ilmeni sovittelujen sisällöllisessä annissa ja sen vaikuttavuuden parantamisessa. Opinnäytetyön tulokset on sovellettavissa käytännön sovittelutyössä sekä sovittelutoiminnan kehittämisessä.

Asiasanat: sovittelu, restoratiivinen oikeus, nuoriso, rikollisuus, sosiaalinen vuorovaikutus

Sakari Virta

**Mediation for youth in Vantaa
- 15 to 17-year-olds in assault mediation**

Year	2014	Pages	48
------	------	-------	----

The thesis is a qualitative study with the goal of examining mediation of assault offences within youth of 15 to 17 years of age. Mediation is a legal service in which the participants of a quarrel or a crime seek settlement to their conflict in the guidance of a voluntary mediator. Mediation is based on the concept of restorative justice which is founded on the active role of conflict resolution by both participants. The goal of restorative justice is to mend the damage and enable taking responsibility through dialogical interaction and learning process. The thesis aimed at finding out how the mediation of youth assault offences is experienced from the point of view of social interaction and meeting face to face, and also how mediation is seen to influence the change in the thinking and behavior of the youth. Also examined were the contents of atonements and agreements and their significance to both sides of mediation and the needs for improvement in youth mediation.

The material of the thesis consists of two cases of mediations of assault felonies both of which had two young participants. Material was accumulated from the participants of the mediation, their guardians and the mediators using focused interviews and questionnaires. Mediation was seen as a good way to settle disputes, offering participants the chance to take responsibility and find new ways of thinking and procedures. Based on the material the meeting between participants and their social interaction were essential to the success of the process of reconciliation. Needs for development were found in regarding the offerings of the contents of mediations and improvements of its effectiveness. The results of the thesis are applicable in the practice of mediation and the development of mediation in general.

Keywords: mediation, restorative justice, youth, crime, social interaction

Sisällys

1	Johdanto.....	7
2	Sovittelun periaatteet ja kehitys.....	9
	2.1 Sovittelun tausta	9
	2.2 Sovittelutoiminta tänään	10
	2.3 Sovittelutoiminta Vantaalla	10
3	Sovitteluprosessin kuvaus.....	12
	3.1 Sovittelualoite	12
	3.2 Sovittelutoimiston ja sovittelijan tehtävät.....	13
	3.3 Sovittelutapaaminen.....	13
	3.4 Sopimus ja seuranta	14
4	Nuori rikoksen tekijänä	14
	4.1 Rikosvastuu.....	15
	4.2 Miksi nuoret tekevät rikoksia?.....	15
	4.3 Millaisiin rikoksiin nuoret syylistyvät?.....	16
5	Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys	17
	5.1 Restoratiivinen oikeus sovittelun taustalla	17
	5.2 Restoratiivisen oikeuden vuorovaikutuksellinen ulottuvuus	19
	5.3 Restoratiivinen oppiminen.....	20
6	Tutkimusasetelma.....	21
	6.1 Aiheen rajaus	21
	6.2 Tapaustutkimus.....	22
	6.3 Tutkimuskysymykset.....	22
	6.4 Opinnäytetyön laatu ja luotettavuus	23
	6.5 Tiedonkeruunmenetelmät	25
	6.5.1 Teemahaastattelu.....	25
	6.5.2 Kyselylomake.....	26
	6.5.3 Havainnointi tiedonkeruun tukena	27
	6.6 Tutkimusaineisto	27
	6.6.1 Sovittelu 1	28
	6.6.2 Sovittelu 2	28
	6.7 Aineiston purku ja analyysi.....	28
7	Tutkimustulokset.....	29
	7.1 Vuorovaikutus ja kohtaaminen.....	30
	7.2 Vaikuttavuus ja oppiminen	32
	7.3 Sovinto ja sopimus	34
	7.4 Nuorten sovittelun kehittäminen.....	35
8	Johtopäätökset	36

9	Pohdinta	39
	Lähteet	40
	Liitteet.....	43

1 Johdanto

Ajatus opinnäytetyön aiheesta syntyi jo keväällä 2010 ollessani Vantaan sovittelutoimistossa suorittamassa opintojeni viimeistä harjoittelujaksoa. Tuon kevään aikana sain arvokasta kokemusta sovittelusta, sen teoriasta ja käytännöstä. Harjoittelunjaksoni aikana tutustuin sovittelun toimintaan; olin seuraamassa sovitteluja, valmistelin sovittelutapauksia ja toimin myös itse toisena sovittelijana. Tämän jakson aikana varmistuin sovittelujärjestelmän toimivuudesta ja tarpeellisuudesta.

Keväällä 2010 Vantaan sovittelussa perustettiin nuorisoteemaan liittyen nuorisotyöryhmä joka koostui erityisesti nuorten tapauksia hoitaneista vapaaehtoissovittelijoista ja Vantaan toimiston sovitteluohjaajista. Heidän kokemustensa perusteella pyrittiin tuomaan esiin hyviä käytäntöjä ja toimintamalleja alkaen sovittelun valmistelusta aina sopimuksen laatimiseen saakka. Alun perin tarkoitukseni oli jatkaa opinnäytetyössäni nuorisoryhmän työtä ja suunnitelmana tuolloin olikin toteuttaa eräänlainen nuorten sovittelun kehittämisprosessi. Aihe on matkan varrella kuitenkin muuttunut.

Olen työskennellyt nuorten parissa Vantaalla nuorisopalveluissa sekä lastensuojelun kentällä. Työssäni on ollut hälyttävää huomata muutos nuorison asenteissa väkivaltaa kohtaan mikä käy ilmi heidän vuorovaikutuksessaan, niin puheissa kuin myös heidän käyttäytymisessään. Väkivalta ilmiönä ja sen arkipäiväistyminen kiinnostaa itseäni ja tästä syystä opinnäytetyöni aihe alkoi kehittyä nykyiseen muotoonsa.

Uskon, että väkivalta on osa nuorisokulttuurin valtavirtaa ja monelle nuorelle se näyttäytyykin taajaan virtuaaliodellisuudessa tai muissa viestinnän ja viihdeteollisuuden välineissä. Yhä useammalle nuorelle se vaikuttaisi kuitenkin olevan myös tosielämän arjessa opittu ongelmanratkaisu- sekä selviytymis- ja suojautumiskeino, jonka avulla pidetään yllä tiettyä roolia tai pyritään saavuttamaan haluttu asema kaveriryhteisössä. Olen käynyt nuorten kanssa keskustelua heidän kohtaamastaan väkivallasta, sen syistä ja seurauksista. Keskusteluista on saanut vaikutelman väkivaltaa ihannoivasta tai sen kielteisten vaikutusten kieltämisen toimintamallista; väkivallan tekijöitä kunnioitetaan ja heidän seuraansa hakeudutaan. Näistä nuorista puhutaan paljon, mikä taas lisää heidän saamaansa huomiota vahvistaen nuorten opittua käyttäytymismallia.

Väkivallan teot saatetaan aloittaa varhain, jo murrosiän kynnyksellä ja ne voivat raaistua sitä mukaa kun kuvioon tulee erilaisia väkivallantekovälineitä ja suurempia ihmisjoukkoja. Ei ole kovinkaan outoa, jos nuorelta löydetään veitsi tai joku muu väkivallan tekoon soveltuva väline. Väkivaltainen käyttäytyminen ei siis katso ikää, eikä myöskään sukupuolta. Sukupuolten välisiä käyttäytymiseroja on ja ongelmaksi onkin koettu se, ettei väkivaltaisien tyttöjen kans-

sa työskentelyyn ole erityisesti heille sopivia työskentelymenetelmiä, vaan heihin sovelletaan samoja menetelmiä kuin poikiin. Timo Purjo ja Eevastiina Gjerstad pohtivat tätä aihetta toimittamassaan teoksessa Sukupuoli ja väkivalta (2010) nostaten esiin molempien sukupuolten erityisyyden ja tarpeet menetelmien soveltamisessa.

Ilmiö on huolestuttava, mutta myös mielenkiintoinen ja haastava. Tilanteeseen tulisi voida reagoida, mutta miten? Huoltajat ovat usein voimattomia tilanteessa, jossa nuoren toimista ei muutenkaan aina olla perillä. Koulun voimavarat eivät välttämättä ole riittäviä yksittäisen nuoren tilanteen selvittämiseksi ja usein nuoren asioista päästään perille vasta kun joudutaan tekemisiin poliisin tai lastensuojelun kanssa.

Kokemukseni perusteella erityisesti nuorten tekemät rikokset soveltuvat hyvin sovitteluun sen kasvatuksellisen ulottuvuuden vuoksi. Sovittelussa nuori joutuu vastaamaan itse teoistaan suoraan konfliktin muille osapuolille ja ongelma pyritään aktiivisesti ratkaisemaan sovittelijoiden ohjauksessa. Sovittelutilanteessa nuorelta vaaditaan vastuunottokykyä ja halua päästä ratkaisuun. Parhaimmillaan on kyse eräänlaisesta oppimistapahtumasta, jossa on mahdollisuus vaikuttaa omiin asioihinsa.

Opinnäytetyöni on tutkimusotteeltaan laadullinen tutkimus, jossa tutkin nuorten, heidän huoltajiensa sekä sovittelijoiden kokemuksia 15-17-vuotiaiden pahoinpitelyrikosten sovittelusta Vantaalla ja erityisesti sitä, miten nuoret kokevat sovittelun subjektiivisella tasolla erityisesti sosiaalisen vuorovaikutuksen, inhimillisen kohtaamisen ja oppimisen näkökulmasta. Raporttini aineisto koostuu kahdesta pahoinpitelyrikoksen sovittelutapauksesta, joista tietoa on kerätty asianosaisia nuoria haastatteleamalla, sekä kyselyin huoltajilta ja sovittelijoilta. Aineiston analyysi on toteutettu tutkimuskysymyslähteisesti sisällönanalyysin keinoin teemoja ja luokittelua hyväksikäyttäen.

Työni aluksi avaan sovittelun taustaa ja nykypäivää sekä pohdin nuorten ja väkivallan suhdetta. Kuvaan myös sovittelun prosessia ja restoratiivisen oikeuskäsityksen ja sovittelun suhdetta sekä laadulliseen tutkimukseen liittyviä aiheita kuten tutkimuskysymyksiä ja -menetelmiä. Lopussa paneudutaan aineistoon ja tuloksiin sekä johtopäätöksiin ja pohdintaan.

Haluan kiittää Vantaan sovittelutoiminnan johtaja Terttu Mehtosta ja sovitteluohjaajia avusta sekä Rikosseuraamusalan koulutuskeskuksen yliopettaja Otso Lapinleimua opinnäytetyöni ohjauksesta.

2 Sovittelun periaatteet ja kehitys

Sovittelu on lakisääteistä palvelua, jossa sovittelijoiden ohjauksessa rikoksen tai riidan osapuolet kohtaavat toisensa luottamuksellisesti selvittääkseen asiaansa rakentavalla tavalla, vaikuttaen itse aktiivisesti ongelman ratkaisuun. Sovittelun edellytyksenä on kaikkien osapuolten suostumus. Lain puitteissa melkein kaikkia - myös alle 15-vuotiaiden tekemiä rikoksia voidaan sovittaa, joissa on asianomistaja sekä rikoksesta epäilty. Poikkeuksiakin on, kuten rikokset, joissa asianomistajalla on erityinen suojan tarve, esimerkkinä alaikäiseen kohdistuvat rikokset. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2007.)

Sovittelu on aina

- vapaaehtoista
- luottamuksellista
- puolueetonta
- yhdenmukaista
- maksutonta

Edellä mainitut kriteerit on täytyttävä, jotta sovittelu voidaan toteuttaa. Vapaaehtoisuus tarkoittaa, että sovittelun toteutuminen edellyttää kunkin osapuolen vapaaehtoista osallistumista. Prosessi voidaan myös keskeyttää osapuolten toimesta missä vaiheessa hyvänsä, mikäli sovittelu ei etene tavoitteiden mukaisesti. Luottamuksellisuus viittaa sovittelijoiden vaitiolovelvollisuuteen viranomaistoiminnan julkisuudesta annettua lakia (L. 621/1999) soveltaen. Sovittelutoimintaa on saatavilla koko maassa turvaten kansalaisten yhdenmukaisuuden lain edellyttämällä tavalla. Sovittelijat toimivat puolueettomasti kaikkia osapuolia kunnioittaen. (Etelä-Savon ja Varkauden alueen sovittelutoimisto ym.)

2.1 Sovittelun tausta

Tiettävästi sovittelu on lähtöisin Kanadan Ontariosta, missä vuonna 1976 käynnistettiin sovitteluohjelma nimeltään ”Victim Offender Reconciliation Program”. Ohjelman ajatuksena oli tuoda rikoksen osapuolet yhteen, niin että tekijä voi kantaa vastuunsa teostaan sekä korjata aiheuttamansa vahingon. (Victim Offender Mediation Association 2012.) Suomessa sovittelun ensiaskeleet otettiin Vantaalla vuonna 1983 Suomen Akatemian tutkimus- ja kehittämishankkeen myötä ja 1990-luvun alussa toiminnan laajennettua suurimpiin kaupunkeihin sovittelu- palveluja oli saatavilla jo yli sadassa kunnassa. Ajan myötä toiminnan kehityttyä ja laajennuttua sovittelutoiminta kohtasi uusia haasteita. Vuoden 1998 lopussa Sosiaali- ja terveysministeriö asetti arviointi- ja seurantatyöryhmän arvioimaan sovittelujärjestelmän kehittämis- ja laajentamismahdollisuuksia, joka myöhemmin asetti selvityshenkilön suunnittelemaan kehittämistoimia sovittelutoiminnan valtakunnallistamiseksi. (Iivari 2010, 13.)

Selvitystyön mukaan sovittelun yhdenmukaisuuden puute eri kunnissa ja siten myös sovittelun asiakkaiden yhdenvertaisuuden kyseenalaistuminen paikkakunnan perusteella loi muutospaineita sovittelutoiminnalle. Toiminnan organisoinnin ja toteutuksen vaihtelevuus oli runsasta ja enää ei riittänyt se, että palveluja tarjottiin, vaan toiminta piti myös resursoida ja organisoida asianmukaisesti. Myös sovittelijoiden koulutuksen lisääminen koettiin selvityksessä tärkeäksi seikaksi. (Iivari 2010, 13-14.)

Edellä mainittujen seikkojen perusteella selvityshenkilö päätyi raportissaan esittämään erillisen lain säätämistä turvatakseen sovittelun valtakunnallisen ja yhdenmukaisen toteuttamisen. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (L. 1015/2005) säädettiin eduskunnassa vuonna 2005. Sovittelulaki tuli voimaan 1.1.2006. (Iivari 2010, 13-14.) Sovittelulain sisältöön palaan tarkemmin sovitteluprosessia käsittelevässä luvussa 3.

2.2 Sovittelutoiminta tänään

Sovittelulaki on vaikuttanut merkittävästi sovittelutoiminnan nykytilaan. Laki on yhdenmukaistanut sovittelutoimintaa valtakunnallisella tasolla sekä parantanut toiminnan laatua ja sovittelujärjestelmän uskottavuutta. Lailla laajennettiin rikossovittelu koko maahan. (Iivari 2010, 13-15.)

Suomen valtio yhdessä kuntien ja muiden järjestäjätahojen kanssa vastaa sovittelujärjestelmän kuluista ja sovittelutoiminnan järjestämisestä solmittavien toimeksiantosopimusten mukaan. Sen lisäksi että rikossovittelun on todettu säästävän yhteiskunnan varoja ja keventävän oikeusjärjestelmän työtaakkaa, on sillä havaittu olevan myös inhimillistä ja kasvatuksellista merkitystä sovittelun osapuolille. Sovittelu lieventää ja poistaa henkisiä ja aineellisia vahinkoja sekä ehkäisee rikoksen uusimista. Rankaiseminen ja sovittelu eivät ole vakavammissa rikoksissa toisensa poissulkevia vaan rinnakkaisia toimintoja ja nykyisen rikosoikeudenkäyntimenettelyn perustuessa valtion kurinpitoon huomiotta jää usein uhrin oikeusturva ja hänen traumansa käsittely. (Suomen Sovittelufoorumi.)

2.3 Sovittelutoiminta Vantaalla

Vantaan kaupungin ja aluehallintoviraston välisellä toimeksiantosopimuksella on sovittu lakisääteisen sovittelupalvelun tarjoamisesta Vantaalla. Sovittelutoiminta kuuluu Vantaalla sosiaali- ja terveystoimen organisaatioon, perhepalveluiden aikuissosiaalityön yksikköön. Vuonna 2014 Vantaan sovittelutoimiston henkilökunta koostuu sovittelujohtajan lisäksi viidestä sovitteluohjaajasta sekä toimistosihteeristä. Heidän tehtävänä on sovittelutapausten valmistelu,

sovittelutoiminnan koordinointi, johon sisältyy sovittelijoiden valinnat sekä heidän koulutus ja yhteydenpito toimialueen sidosryhmiin. (Sovittelutoiminnan toimintakertomus 2012.)

Vuonna 2012 oli käytännön sovittelutyössä mukana 86 vapaaehtoissovittelijaa toimien kukin sovittelijana keskimäärin seitsemässä tapauksessa vuodessa. Heistä naisia oli 53 (62 %) ja miehiä 33 (38 %) (Sovittelutoiminnan toimintakertomus 2012, 3). Sovittelijat toimivat tiiviissä yhteistyössä yhdessä ohjaajien kanssa saaden konsultointia ja ohjausta toimistolta ja muilta yhteistyötahoilta. Sovittelijoille järjestetään myös jatkokoulutusta sovittelun eri osa-alueilla kuten lähisuhdeväkivalta tai lasten ja nuorten sovitteluun liittyvissä asioissa. Vantaalla toimii edelleen vuonna 1990 perustettu Vantaan Sovittelijat - yhdistys, joka yhdessä sovittelutoimiston kanssa tukee sovittelijoiden toimintaa ja edistää sen tunnettuutta ja kehittämistä. (Sovittelutoiminnan toimintakertomus 2012, 3-4.)

Vuonna 2012 Vantaalla sovitteluun tuli tapauksia yhteensä 485 kappaletta, joista poliisin aloitteita oli 317 (65,4 %), syyttäjän 42 (8,7 %) ja 126:ssa (25,9 %) tapauksessa aloitteentekijänä oli joku muu taho, kuten esimerkiksi koulu, lastensuojelu tai muu viranomais- tai yksityistaho. Vastaaajia tapauksissa oli yhteensä 745, joista alle 20-vuotiaiden osuus oli yhteensä 42 %. (Sovittelutoiminnan toimintakertomus 2012, 12-13.) Epäiltyjä oli vuonna 2012 kokonaisuudessaan 676 henkilöä, joista naisia 200 ja miehiä 476. Seuraavaan taulukkoon olen koontanut teorian tiedon perusteella kaikkien sovitteluun tulleiden tapauksien 15-17-vuotiaat epäillyt iän ja sukupuolen mukaan. (Sovittelutietokanta.)

Ikä	Naiset	Miehet
15	21	28
16	20	31
17	11	32
yhteensä	52	91

15-17 - vuotiaat epäillyt iän ja sukupuolen mukaan vuonna 2012

Samana vuonna lievästä pahoinpitelystä epäiltyjä ikäluokassa 15-17-vuotiaat oli yhteensä 14 ja pahoinpitelystä epäiltyjä oli yhteensä 57 nuorta.

Vantaalainen sovittelu on hiljattain kokenut muutoksia, sillä 1.1.2013 alkaen sovittelupalveluja on tuotettu Vantaan lisäksi myös Keravan, Tuusulan, Järvenpään, Hyvinkään, Nurmijärven, Pornaisten, Sipoon, Askolan, Porvoon, Loviisan ja Lapinjärven, eli yhteensä 12 kunnan alueelle. Sovittelujohtajan Terttu Mehtosen mukaan työtä muutoksessa riitti jo vuoden 2012 ke-

väästä lähtien; uusilta alueilta siirtyneitä sovittelijoita ja sidosryhmiä tavattiin sekä vierailtiin uuden toimialueen tiloissa. (sovittelutoiminnan vuosikertomus 2012, 11-12). Vantaan sovittelun toimialueen laajentuminen toi kasvua myös sovittelualoitteiden määrään. Sovittelutietokannan mukaan aloitteita tuli vuonna 2013 yhteensä 726 kappaletta, joista poliisin aloitteita oli 616 kappaletta, syyttäjä teki 89 sovittelualoitetta ja muita aloitteen tekijöitä oli yhteensä 21:ssä tapauksessa. Toiminnan laajentumisen myötä myös sovittelijoiden määrä on kasvanut ja vuonna 2013 heitä oli yhteensä 119, joista miehiä 46 ja naisia 73. (Sovittelutietokanta.)

Vantaalla on sovittelu rikos- ja riita-asioita niin kauan kun sovittelutoimintaa on Suomessa järjestetty. Vapaaehtoissovittelijoiden työpanosta pidetään arvokkaana ja Vantaan sovittelujohtaja Terttu Mehtonen tuokin asian esille sovittelutoiminnan 25-vuotisjuhla-julkaisun alkusaanoissa (Vantaan kaupunki 9/2008): ”Huomionarvoista on, että vapaaehtoissovittelijat alkoivat osallistua toiminnan kehittämiseen sen alkuajoista alkaen... Kiitos panoksestasi sovitteluun ja sen toteuttamiseen! Pitkäjänteisen työn tuloksena toiminta on nyt lakisääteistä ja sen saataavuus on turvattu koko Suomessa.”

3 Sovitteluprosessin kuvaus

Seuraavassa kuvaan sovittelun prosessia ja eri toimijoiden työnjakoa sovittelun eri vaiheissa aloitteesta sopimukseen tai sovittelun keskeyttämiseen asti. Tuon esiin myös sovittelulain viitekehystä. Sovittelun prosessia on kuvattu selventävästi myös kuvion avulla (liite 5).

3.1 Sovittelualoite

Sovitteluprosessi käynnistyy sovittelualoitteesta. Aloitteen tekijänä voi olla asianomistaja tai rikoksesta epäilty, poliisi, syyttäjä tai muu viranomainen kuten koulun tai lastensuojelun edustaja. (L. 1015/2005.) Sovittelulain 13 §:n mukaan poliisin tai syyttäjän tulee tiedottaa epäillylle ja asianomistajalle sovittelumahdollisuudesta ja ohjata heidät sovitteluun. Aloitteen saapuessa sovittelutoimistoon ohjaajien tehtävänä on varmistaa, että sovittelulain 2§:ssä säädetyt edellytykset täyttyvät. Lakiin (L. 1015/2005.) on kirjattu seuraavaa sovittelun edellytyksistä:

”Sovittelu voidaan toteuttaa vain sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat henkilökohtaisesti ja vapaaehtoisesti ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja jotka pystyvät ymmärtämään sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Ennen kuin osapuoli antaa suostumuksensa sovitteluun, hänelle tulee selvittää hänen sovitteluun liittyvät oikeutensa ja asemansa sovittelussa. Osapuolella on oikeus peruuttaa suostumuksensa milloin tahansa sovittelun aikana.

Alaikäisen henkilön on annettava suostumuksensa sovitteluun henkilökohtaisesti. Alaikäisen henkilön osallistuminen sovitteluun edellyttää lisäksi, että myös hänen huoltajansa tai muut lailliset edustajansa suostuvat siihen.”

3.2 Sovittelutoimiston ja sovittelijan tehtävät

Sovittelutoimiston tehtävänä on siis varmistaa osapuolten halukkuus sovitteluun ja tarjota tietoa osapuolille sovittelusta ja siinä tehtävien ratkaisujen merkityksestä. Kun päätös tapauksen sovitteluun ottamisesta on tehty, on sovittelulain (L. 1015/2005.) 16 §:n mukaan sovittelutoimiston tehtävänä:

- 1) nimetä tapaukselle tehtävään soveltuvat sovittelijat;
- 2) hankkia sovittelua varten tarvittavat asiakirjat viranomaisilta tai muilta tahoilta;
- 3) huolehtia tarvittaessa tulkkipalvelun järjestämisestä; sekä
- 4) sovittelun päätyttyä toimittaa tieto sovittelun lopputuloksesta aloitteentekijälle.

Kun suostumukset on saatu, toimisto valitsee tapaukselle sovittelijaparin. Sovittelijat ottavat sovitusyhteyttä osapuoliin ja aloittavat tapaamisen järjestelyt. Vantaalla sovittelijapari sisältää 1. ja 2. sovittelijat, joista 1. sovittelija toimii koollekutsujana ja usein myös johtaa sovittelutapaamista. Lakiin (L. 1015/2005) on kirjattu tarkemmin sovittelijoiden tehtävistä seuraavaa:

Sovittelijan tulee:

- 1) järjestää sovittelutapaamiset osapuolten kanssa;
- 2) sovittaa puolueettomasti;
- 3) auttaa osapuolia löytämään ratkaisu rikoksesta aiheutuneiden henkisten ja aineellisten haittojen hyvittämiseksi;
- 4) tarjota tietoa oikeusavusta ja muista palveluista;
- 5) laatia sovittelussa syntyneestä sopimuksesta asiakirja ja varmentaa se allekirjoituksellaan; sekä
- 6) toimittaa sovittelutoimistolle selostus sovittelun kulusta.

3.3 Sovittelutapaaminen

Sovittelutapaaminen on neuvottelu, jota ohjaavat kaksi koulutettua vapaaehtoissovittelijaa toimien ongelmanratkaisun mahdollistajina ohjaten prosessia ja pyrkien kaikkia osapuolia tyydyttävään lopputulokseen. Sovittelussa suuntaudutaan tulevaisuuteen etsien myönteisiä ratkaisuja osapuolten toimiessa itse aktiivisessa roolissa oman asiansa hoitamisessa. (Poikela 2010, 23.)

Sovittelutapaamisessa ovat läsnä tapauksen asianosaiset sekä mahdollisesti huoltaja tai edunvalvoja ja kaksi koulutettua sovittelijaa. Joskus saatetaan käyttää useampaa sovittelijaa, mikäli asianosaisia on useita ja tapauksen laajuus niin vaatii. Sovittelutoimisto järjestää tarvittaessa paikalle myös asioimistulkin.

Kun on kyse nuorista asianosaisista, täytyy jo yhteydenottovaiheessa ottaa huomioon, että huoltaja voi osallistua sovitteluun. Alle 15-vuotiailla on oikeus huoltajansa tukeen sovittelu-neuvottelussa, mutta 15-17-vuotiaiden huoltajat saavat osallistua tapaamiseen, mikäli se ei ole haitallista sovittelun kulun kannalta. Alaikäisen sovittelu edellyttää aina huoltajan tai muun laillisen edustajan suostumusta. (Iivari 2007, 38.)

3.4 Sopimus ja seuranta

Jos sovittelun osapuolet pääsevät asiassaan ratkaisuun, laaditaan sopimus, johon kirjataan korvausasiat ja rangaistusvaatimukseen sekä sopimuksen toteutumiseen liittyvät asiat. Sopimus voi sisältää myös tunnepuolen asioita kuten katumus ja anteeksipyyntö. Sovittelun päätyttyä lopputuloksesta tiedotetaan aloitteentekijää, eli laadittu sopimus toimitetaan myös kyseiselle taholle. Sovittelutoimisto seuraa tarvittaessa sopimuksen toteutumista ja antaa siitä tiedon sovittelualoitteen tekijälle. (Iivari 2007, 57-60.)

Asian käsittelyn jatko riippuu siitä, onko kyseessä asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos. Asianomistajarikoksen ollessa kyseessä poliisi lopettaa tutkinnan ja syyttäjä jättää syyttämättä, mikäli asianomistaja luopuu rangaistusvaateistaan sovinnon myötä. Virallisen syytteen alaiset rikokset menevät aina syyteharkintaa, jonka jälkeen syyte joko nostetaan, tai tehdään syyttämättäjättämispäätös. Aikaan saadulla sovinnolla on todettu olevan vaikutusta syyteharkintaan. (Iivari 2007, 24.)

4 Nuori rikoksen tekijänä

Tiedotusvälineet uutisoivat jatkuvasti yhdestä näkyvimmästä väkivallan muodosta, eli nuorisoväkivallasta, jossa niin uhreina kuin tekijöinäkin ovat nuoret sekä nuoret aikuiset. Ilmiö on vahingollinen paitsi asianosaisille myös heidän perheilleen, ystävilleen ja lähiyhteisölle. Väki- valtaisille nuorille tyypillistä ovat ongelmat myös kotona, koulussa ja päihteiden käytön kanssa. Nuorisoväkivallalla on todettu olevan kiinteä yhteys myös muihin väkivallan muotoihin. Esimerkiksi kotona nähty väkivalta tai sen kohteeksi joutuminen saattaa aiheuttaa väkivallan hyväksymisen ongelmanratkaisukeinona. Väki- valtaisuus on dynaaminen käyttäytymismalli, eli se muuttuu elämän kuluessa. Usein kärjistyneimmillään väkivaltaista käytöstä esiintyy nuore-

na ja nuoren aikuisen ikäisenä ja tämän ollessa tiedossa kriittisimpiin ikäryhmiin voidaan kehittää ja suunnata puuttumisen keinoja. (Krug ym. 2005, 42-48.)

Nuoruus on aikaa jolloin monia asioita kokeillaan ja koetaan ja usein juuri kielletyt asiat ovat niitä kiinnostavampia. Nuoren saattaa olla vaikeaa hyväksyä aikuisten asettamia sääntöjä ja sosiaalisia normeja kuten esimerkiksi säädettyjä lakeja ja nuoren tekemään rikokseen saate-taankin suhtautua kuin se olisi ikäkauteen kuuluvaa normaalia käytöstä. Rikkeitä ei kuiten-kaan tule vähätellä, sillä vääränlaisen signaalin antaminen voi alentaa kynnystä tehdä uusia rikoksia. (Jarasto & Sinervo 1999, 129.)

4.1 Rikosvastuu

Suomen rikoslain 3. luvun 4.§:n mukaan rangaistusvastuun edellytyksenä on 15 vuoden ikä ja syynätakeisuus (RikosL.515/2003). Tämä siis tarkoittaa sitä, että alle 15-vuotiaiden tekemät rikokset jäävät rankaisematta, unohtamatta vahingonkorvausvelvollisuutta, joka ulottuu myös alle 15-vuotiaisiin. Lainsäädännön mukaan nuoriksi rikosentekijöiksi katsotaan tekohetkellä 15 vuotta täyttäneet ja alle 21-vuotiaat (L. 633/2010). Asetuksen mukaan kyseisellä ikäryh-mällä on erikoisasema rikoslainsäädännössämme ja rangaistusjärjestelmässämme. Toisin sa-noen vaikka 15-vuotias onkin jo rikosvastuussa, on lain suhtautuminen nuoriin, eli 15-20-vuotiaisiin suopeampaa. Opinnäytetyössäni olennainen rikosnimike on pahoinpitely. Pahoinpi-telyrikoksesta säädetään rikoslain 21. luvun 5 §:n mukaan seuraavaa (RikosL.578/1995.):

”Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaa-vaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodek-si. Yritys on rangaistava.”

Pahoinpitely on virallisen syytteen alainen rikos. Tällä tarkoitetaan sitä, että vaikka asian-omistaja ei vaadikaan teosta rangaistusta, voi poliisi tutkia niitä ja syyttäjä syyttää niistä. Asianomistajarikoksella puolestaan tarkoitetaan sellaista rikosta, jota poliisi tutkii vain, jos asianomistaja vaatii tekijälle rangaistusta. Suurin osa rikoksista on virallisen syytteen alaisia. (Helsingin sovittelutoiminta.)

4.2 Miksi nuoret tekevät rikoksia?

Syyt nuorten rikoskäyttäytymiseen ovat moninaisia. Janne Kivivuori ja Venla Salmi (2005) ovat tutkineet nuorten rikoskäyttäytymistä vuosina 1995-2004 sosiaalisen pääoman viitekehityksessä. Käsitteenä sosiaalinen pääoma on hyvin laaja ulottuen moniin erityyppisiin sosiaalisuuden muotoihin ja laajasti tarkasteltuna se käsittääkin kaikki ihmisten välisessä kanssakäymisessä

syntyvät verkostot. Toisaalta siihen sisältyvät myös esimerkiksi kaikki harrastus- ja yhdistystoiminta sekä muu yhteiskunnallinen vaikuttaminen. Yhtäläillä esimerkiksi ystävien tai perheen kesken tapahtuva vuorovaikutus on osa tätä laajaa kokonaisuutta. Edellä mainitut seikat sekä muu yhteisöllisyys luo sosiaalista pääomaa ja edistää siten hyvinvointia. (Kivivuori & Salmi 2005, 71.) Maailman terveysjärjestö WHO:n raportin (Krug ym. 2005, 54) mukaan sosiaalisen pääoman käsitteellä pyritään mittaamaan yhteisön integraatioastetta viitaten yhteisön sosiaalisissa suhteissa vallitseviin sääntöihin, normeihin, vastavuoroisuuteen ja luottamukseen. Kivivuoren ja Salmen (2005, 103) tutkimustuloksista käy hyvin ilmi nuorten rikoskäyttäytymisen ja sosiaalisen pääoman välillä vallitseva yhteys. Merkittävimpana tekijänä oli vanhempien tuki; mitä korkeampi oli vanhempien tuki, sitä matalampi oli rikoskäyttäytymisen riski. Myös luottamuksen puute ja opettajien alhainen tuki osoittautui riskiä suurentaviksi tekijöiksi. Muita rikoskäyttäytymiseen merkittävästi vaikuttavia tekijöitä olivat perheen sosioekonomiset seikat kuten taloudellinen tilanne ja perherakenne sekä yksilötason tekijät kuten matala itsekontrollin taso, mikä nosti rikollisen käyttäytymisen riskiä eniten tutkituista tekijöistä.

4.3 Millaisiin rikoksiin nuoret syyllistyvät?

Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen (Optula) julkaisema koko maan kattava Rikollisuustilanne 2011-tutkimuksen mukaan rikoslakia vastaan tehdyistä rikoksista alle 18-vuotiaiden osuus on pysytellyt 10 prosentin molemmilla puolilla. Vuosina 2009-2011 alle 15-vuotiaat tekivät 4 prosenttia ja 15-17-vuotiaat 8 prosenttia rikoslakirikoksista. Seuraavaan taulukkoon olen koonnut alle 18-vuotiaiden epäiltyjen osuuksia eri rikoksiin valtakunnallisesti vuodelta 2011. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012.)

	kaikki	alle 18-vuotiaat	alle 18-vuotiaiden osuus (%)
Pahoinpitelyrikokset	33 174	3 678	11
Ryöstörikokset	1 403	362	26
Henkirikokset	114	4	4
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	5 146	3 675	71
Vahingontekorikokset	15 117	4 473	30
Varkausrikokset	67 386	11 952	18
Huumausainerikokset	19 292	1 036	5

Alle 18-vuotiaat epäillyt/rikosnimike, vuosi 2012

Rikollisuustilanne 2011- tutkimuksen nuorisorikollisuutta käsittelevässä osiossaan Venla Salmi toteaa, että tiettyjen rikosten kohdalla suuri nuorten osuus liittyy usein vapaa-ajanviettoon, alkoholiin ja ikärajoja koskeviin säännöksiin. Verrattain usein nuoret myös syyllistyvät vahingontekoihin, tuhotöihin sekä ryöstö- ja varkausrikoksiin. Nuoret syyllistyvät harvoin suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin kuten talousrikoksiin. Myös poliisin tietoon tulleesta huumausainerikollisuudesta ja rattijuopumuksista nuorten osuus on melko pieni. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012.)

Tilastojen valossa viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana 15-17-vuotiaiden pahoinpitelyrikkokset ovat lisääntyneet, mutta jonkin verran laskua on tapahtunut jälleen 2000-luvulla. Alle 15-vuotiaiden kohdalla pahoinpitelyt taas ovat olleet jonkin verran kasvussa viime vuosina. Vuonna 2011 syylliseksi epäiltyjä alle 15-vuotiaita oli 1362. Vastaavasti 15-17-vuotiaiden ryhmässä pahoinpitelyistä epäiltyjen määrä (2316) oli alhaisin kymmeneen vuoteen. Rikosten tekeminen on yleistä nuoruudessa, mutta silloin on myös alttiimpi rikoksen uhriksi joutumiselle. Rikollisuustilanne 2011- tutkimuksesta käy myös ilmi, että kun nuori joutuu rikoksen uhriksi, on usein tekijänä toinen nuori. (Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012.)

5 Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyöni teoreettisena viitekehystenä on restoratiivinen oikeuskäsitys sekä sosiaalinen vuorovaikutus oppimisen prosessissa. Kappaleessa esittelen ensin restoratiivisen oikeuden ja sovittelun suhdetta, jonka jälkeen paneudun näiden vuorovaikutukselliseen ulottuvuuteen sekä oppimiseen.

5.1 Restoratiivinen oikeus sovittelun taustalla

Sovittelun taustalla on restoratiivinen oikeuskäsite (engl. *restorative justice*, ruot. *reparativ rättvis*), jonka mukaan asianosaiset ovat itse päähenkilöinä oman konfliktinsa ratkaisemisessa sovittelun avulla. (Svenskt Forum för Medling och Konflikthanterin.) Myös Teuri Brunila (Poikelä 2010, 23) kuvaa korjaavaa oikeutta samalla tavalla prosessiksi, jossa asianosaisilla on aktiivinen rooli oman asiansa ratkaisemisessa, sovittelijan toimiessa eräänlaisena kohtaamisen mahdollistajana. Juhani Iivari (2007, 23) määrittelee restoratiivisen oikeuskäsitteen lähtökohdat seuraavasti:

- lähtökohtana osapuolten tarpeet
- osapuolten selviytyminen tulevaisuudessa
- vahingon korvaaminen
- lähiyhteisön turvallisuuden edistäminen
- yhteiskunnan yleisen turvallisuuden lisääminen

Restoratiivisesta oikeudesta on käytetty myös termejä osallistuva konfliktinratkaisu ja korjaava oikeus (Elonheimo 2002). Elonheimo tuo artikkelissaan esiin nimenomaan prosessin merkityksen: "Jos prosessi koetaan oikeudenmukaiseksi, on sen lopputulokseen helpompi sitoutua." Samanlaisia näkemyksiä esittää Ossi Eskelinen (2005, 164.) Lapset rikoksen sovittelussa - tutkimusprojektin raportissaan. Eskelisen mukaan koko sovitteluun liittyvä prosessi toi nuorille lainrikkajille myönteisiä kokemuksia.

Aineellisten vahinkojen korvaamisen lisäksi keskeisiä restoratiivisia arvoja ovat muun muassa ihmissuhteiden eheytyminen, kunnioittava dialogi, vastuullisuus, oppiminen, tekijän palauttaminen yhteisön jäseneksi ja uusien rikosten ehkäisy. (Elonheimo 2002.) Rankaisu- (retribuutio) ja hoitomalliin (rehabilitaatio) nähden restoratiivisen oikeuden olennainen ero on, että asianosaiset ovat keskiössä: asianosaiset tulevat kuulluksi ja rikoksentekijän moraalinen moite tuodaan esiin avoimessa vuorovaikutuksessa, jossa osapuolet saavat ilmaista tunteitaan ja näkemyksiään tapahtuneeseen liittyen sekä osallistua yhteisesti päätöksentekoon. (Elonheimo 2000.)

livarin (2010) mukaan restoratiivinen oikeus edustaa niin sanotusti kolmatta tietä yllä mainittujen perinteikkäämpien retributiivisten ja rehabilitatiivisten oikeuskäsitysten rinnalla. Restoratiivisen oikeuskäsityksen mukaan ihmisten välinen rikos on ennen kaikkea loukkaus toista ihmistä kohtaan ja siten se on lähtökohtaisesti osapuolensa omaisuutta, huolimatta siitä, että valtio on tehnyt teosta rangaistavaa. (Poikela 2010, 24.)

Restoratiivinen oikeus poikkeaa jo lähtökohdiltaan merkittävästi länsimaisen oikeusjärjestelmän retributiivisesta eli rankaisukeskeisestä ajattelusta. Restoratiivisessa ajattelussa suhtautuminen sovittelun sääntelemiseen tai normittamiseen on penseää. Se on pitkään kehittynyt vallitsevan retributiivisen oikeuskäsityksen ongelmien ja heikkouksien tuloksena. Restoratiivisen oikeuden myötä on haluttu antaa tilaa rikoksen osapuolten omille kokemuksille ja näkemyksille, sen sijaan, että seurattaisiin tiukkoja prosesseja ja ratkaisuvaihtoehtoja. (Jokinen 2012.)

Korjaavan oikeuden prosessissa rikoksentekijälle annetaan mahdollisuus kohdata häpeä ja päästä sen yli, korjata aiheuttamansa vahingot, ottaen samalla rakentavan roolin konfliktin ratkaisussa. Näin vältetään leimautumiselta eli stigmalta jonka normaali rikoskontrolli saattaa aiheuttaa. Korjaavan oikeuden yhteisöllinen ulottuvuus puolestaan vahvistaa yhteisön normeja ja auttaa ymmärtämään yhteiskunnallisia ongelmakohtia. Restoratiivisen oikeuden tehosta saadut tutkimustulokset ovat lupaavia, vaikka sen vaikutuksista esimerkiksi uusintarikollisuuden vähentämisessä ei kiistatta voidakaan todistaa. Uhrikyselyjen perusteella asianomistajat haluaisivat tavata rikoksentekijän. Tärkeänä on koettu oman äänen kuulluksi tuleminen ja

mahdollisuus vaikuttaa tekijän käytökseen. Asianosaiset usein pitävät korjaavaa menettelyä oikeudenmukaisempana kuin tuomioistuinkäsittelyä. Yleinen mielipide vaikuttaisi olevan, että aiheutettujen vahinkojen korvaaminen on tärkeämpää kuin muodollisen rangaistuksen langettaminen. (Elonheimo 2002.)

5.2 Restoratiivisen oikeuden vuorovaikutuksellinen ulottuvuus

Opinnäytetyössäni paneudun erityisesti sovittelun osapuolten subjektiivisiin kokemuksiin kohtaamisesta ja keskinäisestä vuorovaikutuksesta sekä niistä saatuihin oppimiskokemuksiin. Sosiaalinen vuorovaikutus voidaan nähdä arkielämässä tapahtuvana kriittisenä kommunikointina, jonka dynamisessa ja tasavertaisessa informaation vaihdossa syntyy oppimisprosesseja. Oppiminen on prosessi, jossa oppija havaitsee ja konstruoi käsityksensä sosiaalisessa vuorovaikutussuhteessa ympäristönsä kanssa. Tärkeää on pohtia myös ihmisen sisäistä vuorovaikutusta ja sitä prosessia, mikä vaatii taitoa reflektoida sekä halua kyseenalaistaa ja muuttaa omia ajattelu- ja toimintatapoja. (Valtanen 1997.)

Sosiaalinen vuorovaikutus on ihmisten välistä toimintaa eri ympäristöissä, joissa sosiaalisten ärsykkeiden myötä meistä kehittyy ihmisyhteisön jäseniä. Tätä prosessia kutsutaan myös sosialisatioprosessiksi. Sosiaalinen vuorovaikutus on yläkäsite, jonka alle kuuluvat sosiaaliset suhteet ja taidot. (Kauppila 2005, 19.) Kauppila (2005, 52-60) jakaa vuorovaikutuksen perusmuodot kahdeksaan eri tyyliin seuraavalla tavalla:

- Ystävällinen vuorovaikutustyyli (ymmärrys, luottamus, avoimuus, hyvä kuuntelu)
- Ohjaava vuorovaikutustyyli (ohjaus, opetus, ehdotukset)
- Hallitseva vuorovaikutustyyli (arvostelu, käskeminen, alistaminen)
- Uhmainen vuorovaikutustyyli (sääntöjen rikkominen, kapinointi, pilkka)
- Aggressiivinen vuorovaikutustyyli (erimielisyys, arvostelu, konfliktit yleisiä)
- Epävarma vuorovaikutustyyli (epäröinti, alistuminen,)
- Alistuva vuorovaikutustyyli (itsensä aliarviointi, pelko, varovaisuus)
- Joustava vuorovaikutustyyli (myöntäväisyys, luottamus toisiin, tarvittaessa antaa periksi)

Kauppilan jaottelu kuvaa hyvin inhimillisen kohtaamisen eri muotoja. Jaottelua voisi soveltaa myös kuvaamaan sovittelutilanteiden sosiaalisen vuorovaikutuksen moninaisuutta. Sovittelijan on pystyttävä konfliktissa toimimaan ohjaavasti ja ystävällisesti vaikka sovittelutilanteessa tunteet ja vuorovaikutus saattavat muuttua paljonkin. Ennen sovittelua ei voi tietää minkälaiseksi tilanne ja vuorovaikutus kehittyvät ja sovittelijoilla onkin suuri rooli tilanteen hallinnassa. Sovittelijat voivat omalla ulosannillaan vaikuttaa asianosaisiin merkittävästi alkaen jo ensi yhteydenotosta. Heidän tehtävänä on puuttua asiaan jos esimerkiksi sovittelun osapuoli käyttäytyy aggressiivisella tai uhmaisella tavalla ja pyrkii siten vaikuttamaan sovittelun kul-

kuun. Vastaavasti jos joku sovittelun osapuolista on epävarma tai alistuva, on sovittelijoiden huolehdittava että hänenkin mielipide tulee kuulluksi. Lasten ja nuorten kohdalla tulee erityisesti ottaa huomioon myös huoltajat tai muu edunvalvoja. Olen itsekin ollut tilanteissa, joissa esimerkiksi huoltajat ovat omalla toiminnallaan olleet jopa haitaksi sovittelun kululle.

Elämämme koostuu sosiaalisista vuorovaikutustilanteista, jotka kaikki vaikuttavat meihin tavalla tai toisella, enemmän tai vähemmän. Tällaisia vuorovaikutustilanteita voi kutsua episodeiksi. Sosiaalinen episodi voi olla lyhyt- tai pitkäkestoinen tapahtuma, jolla on alku, kehityskulku sekä päätös. Sosiaalisilla episodeilla voidaan nähdä olevan eritasoisia merkityksiä. Merkityksiä on löydettävissä kolmelta tasolta. Näitä ovat: kognitiivinen, sosiaalinen, emotionaalinen. Episodien kognitiivisella tasolla tarkoitetaan vuorovaikutustilanteessa tapahtuvaa tiedonsiirtoa, esimerkiksi ajatusten ja ideoiden vaihtoa. Sosiaalinen merkityssuhde on jo hie- man syvemmällä ihmissuhteissa kun taas emotionaalinen puoli on episodien ydintä. (Kauppila 2005, 73-77.)

Edellä kuvattua teoriaa voidaan soveltaa myös sovittelun vuorovaikutuksen hahmottamisessa. Sovittelutapaamisen voi nähdä edellä mainitulla tavalla kolmijakoisena kokonaisuutena ja episodina, jossa kognitiivinen taso pitää sisällään esimerkiksi sopimuksen laatimisen. Sosiaalinen merkityssuhde ilmenee osapuolten kasvokkain kohtaamisessa ja vuorovaikutuksessa, mahdollistaen emotionaalisen tason kuten empaattisuuden, katumuksen tai syyllisyyden tun- teet.

5.3 Restoratiivinen oppiminen

Esa Poikelan (2010) mukaan restoratiivista oppimista on eriasteista ja - tasoista. Ensiksi on itseohjautuvuutta edellyttävää oman itsen kehitystä tuottavaa oppimista, joka ilmentää yksilön sosiaalista kyvykkyyttä toimia ympäristönsä kanssa. Elämäkokemuksen ja koulutuksen myötä hankituilla oppimisen valmiuksilla kyetään ennakoimaan tulevaa, asettamaan tavoitteita ja refleктоimaan erilaisia tilanteita omien voimavarojen suuntaamiseksi. Monilta puuttuvat ylläkuvatut oppimisen valmiudet ja kun joudutaan vaikeisiin olosuhteisiin tai tilanteisiin, on mukautuminen tai muutos käyttäytymisessä ylivoimaisen vaikeaa. Olosuhteiden sanelemat, sosiaalisen ympäristön vaatimukset ja odotukset koetaan itselle vieraana, ylimääräisenä psyy- ken rasituksena. Tällöin yksilön resurssit eivät riitä selvitäkseen ongelmatilanteessa, joten tarvitaan tukea ja uusia näkökulmia jotta ratkaisu löydetään.

Merkitysten rakentaminen on ratkaisevassa osassa oppimisprosesseissa, sillä pelkän muistin varaan rakennettu pirstaleinen kokoelma faktatietoa unohtuu. Tarvitaan sekä yksilön sisäisiä että sosiaalisen vuorovaikutuksen resursseja, jotta merkityksiä voidaan muodostaa. Vasta merkitysten löydyttyä voi informaatio muuntua henkilökohtaiseksi tietämykseksi. Aiemmin

opittu on myös voinut rakentua virheellisen tiedon ja vääristävien merkitysten perusteella. Tällöin tarvitaan niin sanottua poisoppimista, jossa vanhaa tietoa ei vain korvata uudella, vaan oppimisen täytyy tapahtua syvällä käyttäytymisessä ja ajattelutavassa. Tällöin tunte-mukset, asenteet ja käsitys omasta itsestään voi muuttua radikaalisti. (Poikela 2010, 230-231.)

Poikelan (2010, 232.) mukaan myös kehon emotiot ja niiden aiheuttamat mielen tunnetilat ovat merkittävässä osassa oppimista. Ne auttavat ratkaisemaan ongelmia kun edellytetään luovuutta, arvostelukykä ja päätöksentekoa. Tunnetilojen avulla aivot prosessoivat emotiioihin liittyviä asioita ja tilanteita. Tunteilla voi olla myös negatiivinen vaikutus oppimiseen ja ongelmanratkaisuun. Tästä syystä ratkaisevaa onkin luottamuksellinen suhde oppijan ja tuen antajan välillä.

6 Tutkimusasetelma

Opinnäytetyöni on tutkimusotteeltaan laadullinen eli kvalitatiivinen. Kvalitatiivisen tutkimuksen traditiot, aineistonkeruu- ja analyysimenetelmät mahdollistavat laadullisen tutkimuksen käytön monilla tieteenaloilla. Ominaista tutkimusotteelle on elämismaailman tutkiminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Opinnäytetyössäni pyrin tarkastelemaan ja kuvaamaan aihetta mahdollisimman tarkasti tutkimuskysymysten viitekehyksessä. Tässä kappaleessa esittelen tutkimusasetelman, jolla tarkoitetaan kokonaisuutta kattaen aiheen rajauksen, tutkimuskysymykset, -menetelmät sekä aineiston kuvauksen ja analyysin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.1 Aiheen rajaus

Opinnäytetyöni aihe on jonkin verran muuttunut prosessin edetessä, joten myös sen rajausta on täytynyt muuttaa. Päätin lopulta keskittyä rikosvastuussa olevien alaikäisten, eli 15-17-vuotiaitten pahoinpitelyrikosten sovitteluihin, koska halusin mukaan myös rikosoikeudellista näkökulmaa ja sitä, miten sovittelujärjestelmä koetaan toimivan oikeusjärjestelmän rinnalla esimerkiksi syyteharkinnan osalta. Pääpaino raportissani on kuitenkin sovitteluprosessissa, ei niinkään rikosoikeudellisessa prosessissa. Opinnäytetyössäni kiinnostuksen kohteina ovat sovittelutapaukset ja niiden sosiaalisen vuorovaikutuksen prosessit.

Kavensin aiheen ja aineiston rajausta suunnitelmavaiheessa ja myöhemmin huomasin, että sopivia sovittelutapauksia oli yllättävän hankala löytää. Kaksi tapausta kuitenkin tuli sovitteluun, joista sain aineiston kerättyä. Molemmissa tapauksissa rikosnimikkeenä oli pahoinpitely. Aiheen rajauksen perusteella aineistoon mukaan olisi sopinut myös sekä lievät että törkeät

pahoinpitelytapaukset, mutta tällaisten tapausten sovittelualoitteita ei kuitenkaan tuolloin sovittelutoimistoon saapunut.

6.2 Tapaustutkimus

Tapaustutkimuksessa (case study research) valitaan tutkimuksen kohteeksi yksittäinen tapaus tai joukko tapauksia, joiden erilaiset prosessit ovat tarkastelussa kiinnostuksen kohteena. Tapauksia pyritään tutkimaan kuvailemalla yksityiskohtaisesti tutkittavaa ilmiötä. Tapaustutkimuksessa ei pyritä testaamaan hypoteeseja tai tekemään yleistettäviä ennusteita, vaan tavoitteena on kohteen tarkka ja totuudenmukainen kuvailu. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Helena Leino (Laine, Bamberg & Jokinen 2007, 214.) on pohtinut tapaustutkimuksen yleistettävyyden mahdollisuuksia ja on sitä mieltä, että hyvin tehty tapaustutkimus tarjoaa ainakin mahdollisuuden tiedonsiirtoon yleiselle tasolle.

Vaikka tapaustutkimuksessa onkin kyse yksilöllisestä tapauksesta tai tapauksista, on aineiston analyysissä hyvä pohtia tuloksia myös laajemmassa kontekstissa: Voiko tapaus opettaa jotakin vastaaville tutkimusprosesseille? Voidaanko saatuja tuloksia soveltaa muuhun tai muualla? Voidaanko tuloksia käyttää aihetta koskevien laajempien tutkimusten apuna? (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.3 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyöni tutkimuskysymysten tarkoituksena on muodostaa selkeät puitteet ja lähtökohdat työlleni. Tutkimuskysymykset ovat syntyneet aihepiirien ympärille, joita Vantaan sovittelutoiminnan nuorisoryhmä pohti kehittäessään nuorten sovittelujen käytäntöjä. Oman työskentelyprosessini edetessä olen muokannut kysymyksiä ymmärrettävämpään muotoon. Raportissani pyrin löytämään vastauksia seuraaviin tutkimusongelmiin:

- 1) *Miten 15-17-vuotiaiden nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu koetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja inhimillisen kohtaamisen näkökulmasta?*

Ensimmäinen tutkimuskysymys pureutuu siihen, minkälainen vaikutus sovittelun sosiaalisella vuorovaikutuksella voi olla sekä yksilöllisellä, että laajemmalla tasolla.

- 2) *Minkälainen vaikutus sovittelulla koetaan olevan nuorten ajattelu- tai toimintatapojen muutoksessa rikoskäyttäytymisen suhteen?*

Tällä kysymyksellä pyrin selvittämään sovittelun vaikuttavuutta nuorten rikoskäyttäytymiseen ja sitä, mistä muutos käyttäytymisessä ja ajattelussa johtuu miten se ilmenee. Tarkastelun

kohteena ovat sovittelun osapuolten oppimisprosessit nuorten, huoltajien sekä sovittelijoiden näkökulmasta.

- 3) *Sovinnon ja sopimuksen sisällöt ja merkitykset sovittelun osapuolille; Minkälainen on onnistunut tai epäonnistunut sovinto ja sopimus? Mitkä tekijät vaikuttavat sovinnon syntyyn tai mistä syistä sovinto jää syntymättä? Mikä on sovinnon ja sopimuksen merkitys osapuolille?*
- 4) *Miten nuorten sovittelua voisi kehittää?*

Kolmas tutkimuskysymys liittyy sovintoon ja sopimukseen sekä siihen, miten osapuolet kokevat tulleen kuulluksi sovintoa ja sopimusta laadittaessa. Onko sovinnolla ja kirjatulla sopimuksella todella merkitystä sovittelun osapuolille, vai ovatko ne vain sanoja ilman suurempaa merkitystä? Viimeinen kysymys liittyy yllämainittuihin teemoihin ja niihin liittyviin kehitystarpeisiin.

6.4 Opinnäytetyön laatu ja luotettavuus

Tieteellisen tutkimuksen eettisyys, luotettavuus ja uskottavuus perustuvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. Tutkijayhteisölle hyvä tieteellinen käytäntö ja sitä koskevien ohjeiden soveltaminen on lainsäädännön määrittelemää itsesääätelyä ja osa tutkimusorganisaatioiden laatu- ja järjestelmää. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2012.) mukaan hyvässä tieteellisessä käytännössä keskeistä on tiedeyhteisön tunnustamat toimintatavat eli rehellisyys, huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä, kriteerien mukaiset ja eettisesti kestävä tiedonhankinta-, tutkimus- ja arviointimenetelmät sekä avoimuus. Tärkeää on myös muiden tutkijoiden tekemän työn kunnioittaminen ja asianmukainen viittaaminen muihin julkaisuihin, asianmukainen suunnittelu, toteutus ja raportointi sekä tarvittavien tutkimuslupien hankkiminen. Tutkijan on myös sovittava kaikkien tutkimukseen osallistuvien tahojen oikeuksista, vastuista ja velvollisuuksista ja ilmoitettava keskeiset sidonnaisuudet tutkimukseen osallistuville sekä ottaa huomioon tietosuoja koskevat kysymykset. Myös mahdolliset esteellisyyttä ja tietosuoja koskevat kysymykset on otettava huomioon.

Tutkijan on jatkuvasti pohdittava tutkimuksensa suuntaa ja sitä, mitä päätökset ja valinnat tutkimuksen etiikan kannalta tarkoittavat. Saaranen-Kauppinen & Puusniekan (2006.) mukaan tutkimuseettiset ongelmat voidaan jakaa kahteen luokkaan. Ensimmäiseen luokkaan kuuluvat tiedonhankintaan ja tutkittavien suojaan liittyvät kysymykset ja toiseen luokkaan tutkijan vastuuseen liittyvät kysymykset tutkimustulosten sovelluksista. Ihmisiin kohdistuvan tutkimuksen tekeminen edellyttää hyvän tutkimuskäytännön noudattamista, jolloin ihmisarvon ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen on ensisijaisen tärkeää. Mikäli tiedonkeruumenetelmi-

nä käytetään hyvin standardoituja menetelmiä, ovat mahdolliset eettiset ongelmakohdat ennakoitavissa. Vapaamuotoisempia tiedonhankintatapoja käytettäessä on tutkijan ja tutkittavan suhde epämuodollisempi, jolloin tutkijan vastuu on suurempi eettisten kysymysten ratkaisemissa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksen eettisiä kysymyksiä voidaan tarkastella kolmesta eri näkökulmasta. Ensiksi voidaan pohtia tutkimusaiheen eettistä oikeutusta eli sitä, miksi on perusteltua tutkia kyseistä ilmiötä. Tämä on tärkeää erityisesti silloin, kun tutkittavat ovat erityisen haavoittuvia. Toiseksi voidaan arvioida valittuja tutkimusmenetelmiä, eli ovatko menetelmät tarkoituksenmukaisia ja saadaanko haluttu aineisto kerättyä valituilla aineistonkeruumenetelmillä. Kolmas näkökulma koskee tutkimusaineiston analyysivaihetta ja raportointia. Analyysi on tehtävä siten, että esimerkiksi litteroiduissa haastatteluissa ei ole käytetty nimiä tai tunnistetietoja. Tutkijalla on velvollisuus raportoida tulokset mahdollisimman rehellisesti ja tarkasti luottamuksellisuuden ja anonymiteetin kärsimättä. Tutkimuksessa on kuvattava analyysiprosessin eteneminen ja se miten tutkimustuloksiin on päästy, sillä lukijalla on oltava mahdollisuus tarkastella tutkijan prosessia ja eettisten kysymysten arvioimista. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tutkimuksen luotettavuuteen liittyen keskeisiä käsitteitä ovat perinteisesti olleet reliabiliteetti ja validiteetti. Validiteetissa on kyse tutkimuksen pätevydestä eli siitä, onko se tehty perusteellisesti. Validiteettiin liittyy keskeisesti se, miten todellisuus nähdään sosiaalisen konstruktionismin eli sosiaalisen ja kielellisen vuorovaikutuksen viitekehityksessä. Tutkimuksessa voidaan vain koskettaa tutkittavan ilmiön pintaa, eikä tutkittavaa ilmiötä kyetä koskaan kuvaamaan täysin sellaisena kuin se tutkimustilanteessa tai tutkijalle ilmenee, joten tutkimuksen pätevyys riippuu siitä, kuinka hyvin tutkija kykenee tuottamaan konstruktionensa ymmärrettäväksi muille. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Laadullisen tutkimuksen reliabiliteettia voidaan arvioida kolmesta näkökulmasta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.):

- metodin reliabiliteetti; metodin luotettavuus ja johdonmukaisuus eri olosuhteissa. Jos tietty kysymys tuottaa ennalta arvattavia vastauksia, ei tämä vielä tarkoita sitä, että kysymys pätsi eri konteksteissa.
- Ajallinen reliabiliteetti; tarkoittaa mittausten tai havaintojen pysyvyyttä eri aikoina. Ongelmallista arvioinnissa on, että laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksen objektit ovat harvoin muuttumattomia.
- Johdonmukaisuus tuloksissa; tulokset on saatu samaan aikaan eri välineillä. Tulokset voivat poiketa toisistaan, jolloin tutkija joutuu miettimään laadullisin menetelmin samasta ilmiöstä saatujen tulosten paikkansa pitävyyttä.

6.5 Tiedonkeruunmenetelmät

Laadulliselle tutkimukselle ja tapaustutkimukselliselle suuntaukselle on tyypillistä useiden menetelmien käyttö (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tiedonkeruun tavoikseni valitsin nuorille teemahaastattelun ja huoltajille sekä sovittelijoille omat kyselylomakkeet. Työni tueksi olin sovittelutapaamisissa myös havainnoimassa.

Hyvän tutkimuskäytännön mukaisesti pyysin tutkittavilta tutkimukseen osallistumisestaan suostumuksen (liite 4), jonka yhteydessä tutkittavalle kerrottiin oleellinen tieto aineiston käsittelystä ja tutkimuksen toteutuksesta. Yleensä tutkittava luottaa annettuun informaatioon, joten tutkijan tulee siis kertoa, mitä tutkimukseen lupautuminen tarkoittaa. Tutkija on eettisesti vastuullinen tutkittavista, sillä hänellä on tietoa ja valta päättää, mitä tutkittaville kerroo. Tutkimustietojen käsittelyssä keskeistä ovat luottamuksellisuus ja anonymiteetti ja tieto- ja julkistettaessa tuleekin pitää huolta näiden säilymisestä. Tapaustutkimukset saattavat olla hankalia tässä suhteessa, sillä joskus tutkimustuloksista on tunnistettavissa henkilö vaikka nimi- tai muita tunnistetietoja ei käytetäkään. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

6.5.1 Teemahaastattelu

Teemahaastattelu etenee nimensä mukaisesti ennalta suunniteltujen teemojen mukaan. Kaikkien haastateltavien kanssa käydään läpi samat teemat, vaikka etenemisjärjestys voikin vaihdella tilanteen mukaan. Haastateltavien puheelle annetaan tilaa ja haastattelijan tehtävänä onkin keskittyä keskusteluun, jotta keskustelua voi tarvittaessa ruokkia täydentävillä apukysymyksillä. Haastattelija voi listata itselleen teemat ja joitain avainsanoja haastattelu-tilanteen tueksi. Haastattelijalta edellytetään huolellista aihepiiriin perehtymistä, jotta keskustelu voidaan kohdentaa juuri niihin teemoihin, jotka ovat tutkimuksen ja tutkimusongelmien kannalta relevantteja. Myös tutkittavien valintaan tulee kiinnittää huomiota ja haastateltaviksi tuleekin valita ihmisiä, joilta parhaiten arvellaan saatavan aineistoa tutkittavasta aiheesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Haastatteluissa käytettävät teemat tulee nivoutua tutkimusongelmiin, mutta niitä ei voi sellaisenaan esittää haastateltavalle. Kyse on operationalisoinnista, eli tutkittavaan muotoon muuntamisesta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Pyrkimyksenä oli siis pilkkoa tutkimusongelmat pienempiin osiin tai teemoihin ja löytää siten niihin vastauksia. Rakensin haastattelujen rungot (liite 1) edellä mainittuun tyyliin tutkimusongelmien muodostaessa teemojen yläotsikot.

Haastatellessani nuoria pyrin saamaan aikaan mahdollisimman hyvän ja rennon ilmapiirin, sillä tiesin, että teemahaastattelun tekeminen nuorelle saattaa olla haastavaa. Nuoret eivät

välttämättä paljoo kerro itsestään oma-aloitteisesti, joten olin varautunut siihen, että joudun kyselemään melko paljonkin täydentäviä kysymyksiä saadakseni haluamiini teemoihin vastauksia. Hirsjärvi & Hurme (2008,132.) tuovat esiin myös nuorten haastattelun erityisyyttä ja ovat sitä mieltä, että nuoret olisi saatava ensin ikään kuin ”tutkimuksen puolelle”, motivoituneiksi osallistumaan tutkimukseen. Tärkeää on välittää tunne, että nuoren mielipiteet ja näkemykset ovat tärkeitä.

Teemahaastattelussa on etunsa, mutta myös riskinsä. Aineiston on rakennuttava aidosti haastateltavan henkilön kokemuksista käsin, jolloin on vaarana, että haastateltavan henkilön kertomus alkaa johdatella haastattelua liikaa. Tällöin aineiston haastattelut eivät ole riittävän samanlaisia ja vertailukelpoisia keskenään teemojensa puolesta. Aineistosta saattaa helposti muodostua sekava kokoelma puhetta, jota voi olla hyvin vaikeata jälkepäin luokitella ja jäsentää. (Tilastokeskus.)

Nuorten haastattelut tallennettiin digitaalياهوurille aineiston litterointia ja analyysia varten. Luvussa 6.7 kuvaan aineiston analyysin vaiheet.

6.5.2 Kyselylomake

Nuorten haastatteluista saadun aineiston tueksi tein sovittelun osapuolten huoltajille tarkoitettun puolistrukturoidun kyselylomakkeen (liite 2). Kyselyn tarkoituksena oli tuoda lisää näkökulmia tutkittavasta aiheesta ja siten lisätä ymmärrystä tutkittavasta ilmiöstä. Huoltajien kyselylomakkeet lähetettiin heille sähköpostitse sovittelun jälkeen.

Kyselylomakkeessa kysymyksiä lähdetään rakentamaan tutkimustavoitteiden ja tutkimusongelmien perusteella. Kysymysten tulee olla yksiselitteisiä, sillä usein huonosti tai epäselvästi muotoillut kysymykset aiheuttaa väärinymmärryksiä, joka voi johtaa tulosten vääristymiseen. Tarkoituksena on välttyä turhilta kysymyksiltä ja samalla muistaa kysyä kaikki oleellinen. (Aaltola & Valli 2001, 100.)

Kyselylomakkeen hyviä puolia on muun muassa, ettei tutkija vaikuta läsnäolollaan vastauksiin ja luotettavuutta lisää myös se, että kysely esitetään kaikille vastaajille samanlaisena. Lomakkeen käyttö ei myöskään ole sidottu aikaan eikä paikkaan vaan vastaaja voi keskittyä kyselyyn kun parhaiten sopii. Kyselylomakkeen käytön huonoja puolia on, ettei vastaaja voi saada lisäinformaatiota kysymyksiin liittyen. Vastaukset saattavat myös olla epätarkkoja. (Aaltola & Valli 2001, 101-102.)

Halusin tuoda esiin myös sovittelijoiden näkökulmaa, sillä monet heistä ovat tehneet sovittelutyötä pitkään ja omaavat siten arvokasta kokemusta ja tietoa aiheesta. Myös sovittelijat

saivat oman kyselylomakkeen (liite 3) sähköpostitse sovittelun jälkeen. Alkuperäinen suunnitelma oli haastatella sovittelijat pareittain, mutta se ei onnistunut aikataulusyistä.

6.5.3 Havainnointi tiedonkeruun tukena

Havainnoinnin avulla saadaan tietoa siitä, miten ihmiset todellisuudessa toimivat. Havainnointia voidaan käyttää joko itsenäisesti tai esimerkiksi haastattelun tukena. Etuna on, että havainnoinnin avulla saadaan suoraa tietoa yksilön, ryhmien ja organisaatioiden käyttäytymisestä. Menetelmänä havainnointi sopii hyvin laadulliseen tutkimukseen ja erinomaisesti esimerkiksi vuorovaikutuksen tutkimiseen. Havainnoimalla voidaan myös tutkia nopeasti muuttuvia tai vaikeasti ennakoitavissa olevia tilanteita. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Jotta saadaan tarkka käsitys siitä, mitä havainnot todellisuudessa kertovat, on oltava asiasta paljon sellaista taustatietoa, mitä itse havainto ei suoraan kerro. Havainnointiin kuuluu kaikki ilmaisen muodot kuten verbaalinen ilmaisu, eleet, ilmeet, asennot, liikehdintä. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Tulkintojen tekeminen ihmisen käyttäytymisestä havainnoinnin avulla on erittäin haastavaa ja on oltava hyvin varovainen johtopäätöksien tekemisessä. Tästä syystä havainnointia käytinkin ainoastaan täydentävänä menetelmänä. Sovittelutilanteessa en osallistunut mitenkään sovittelun kulkuun, vaan toimin täysin ulkopuolisena havainnoijana.

Havainnointimenetelmiä on arvosteltu, sillä havainnoija saattaa läsnäolollaan häiritä tutkittavaa tilannetta (ns. kontrolliefekti) (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Pysin lieventämään tätä ongelmaa olemalla puhelimitse yhteydessä osapuoliin jo hyvissä ajoin ennen sovittelutapaamista sekä esittelemällä itseni ja asiani vielä tapaamisen aluksi.

6.6 Tutkimusaineisto

Vantaan sovittelutoimiston sovitteluohjaajat auttoivat tutkimuksen valmistelutöissä kartoittamalla potentiaalisia sovittelutapauksia. He kyselivät osapuolilta ja heidän huoltajiltaan alustavat suostumukset opinnäytetyöhön osallistumiseen jonka jälkeen itse vielä otin heihin yhteyttä ja kerroin opinnäytetyöstäni tarkemmin. Opinnäytetyöni sisältää kahden sovittelutapausten tapaustutkimukset, joista seuraavassa lyhyet kuvaukset. Kuvauksissa esiintyvät su-luissa olevat lyhenteet ovat käytössä tutkimustuloksia esittelevässä kappaleessa lainauksien yhteydessä.

6.6.1 Sovittelu 1

Sovittelu 1 (Sov1) oli Vantaalla tapahtunut pahoinpitely (virallisen syytteen alainen rikos), jossa osapuolina oli kaksi 15-16-vuotiasta poikaa, molemmat sekä rikoksesta epäillyn, että asianomistajan ominaisuudessa. Tapaus oli sattunut koulun jälkeen ja näin ollen asian käsittely aloitettiin jo koulussa, josta asia vietiin eteenpäin. Sovittelualoitteen teki Vantaan kaupungin työntekijä. Sovittelutapaamisessa päästiin sopimukseen, johon kirjattiin vahingonkorvausasiat sekä sovinto.

Sovittelutapaamisen jälkeen haastattelin molemmat nuoret (Sov1N1 & Sov1N2) yksitellen. Tapauksen sovittelijapari (Sov1S1 & Sov1S2) ja molempien nuorten huoltajat (Sov1H1 & Sov1H2) vastasivat kaikki kyselyihin sähköpostitse jälkikäteen.

6.6.2 Sovittelu 2

Yllä mainitun sovittelun tapaan sovittelu 2 (Sov2) oli myös Vantaalla tapahtunut pahoinpitely (virallisen syytteen alainen rikos), jossa osapuolina oli kaksi 16-vuotiasta poikaa. Molemmat olivat sekä rikoksesta epäillyn, että asianomistajan ominaisuudessa. Sovittelualoitteen teki poliisi. Sovittelutapaamisessa päästiin sopimukseen, johon kirjattiin vahingonkorvausasiat sekä sovinto.

Sovittelutapaamisen jälkeen haastattelin molemmat nuoret (Sov2N1 & Sov2N2) yksitellen. Sovittelijapari (Sov2S1 & Sov2S2) ja molempien nuorten huoltajat (Sov2H1 & Sov2H2) saivat sähköpostitse kyselylomakkeet, joihin vastasi yksi huoltaja (Sov2H1) ja yksi sovittelija (Sov2S1). Vastaukset jäivät täten saamatta yhdeltä huoltajalta (Sov2H2) sekä yhdeltä sovittelijalta (Sov2S2).

Sopimusten toteutumisesta ja vahingonkorvaussuorituksien seurannasta aineiston tapauksissa ei ole tietoa. Kummassakin sovittelutapaamisessa oli asianosaisten lisäksi paikalla heidän huoltajansa, sovittelijapari sekä itse havainnoijana.

6.7 Aineiston purku ja analyysi

Aineistonkeruun jälkeen sen työstäminen alkoi litteroinnilla eli aineiston puhtaaksi kirjoittamisella. Omassa opinnäytetyössäni tällä tarkoitetaan nauhoitetun aineiston ja muiden tutkimukseen osallistuneiden vastaajien kirjoittamien tekstien puhtaaksi kirjoittamista. Päätin litteroida koko aineiston mahdollisimman tarkasti, sillä halusin, että analyysivaiheessa on mahdollista työstää kokonaista aineistoa ja päättää vasta sitten mitä osia ja teemoja otan tarkasteluun ja mitä jätän pois. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka (2006) ohjeistaakin litte-

roimaan ensin mahdollisimman tarkasti ja tekemään rajauksia vasta myöhemmän harkinnan jälkeen. Litteroinnin yhteydessä merkitsin teksteihin kunkin vastaajan kohdalle edellisessä kappaleessa kuvaamani tunnistetiedot.

Litteroinnin jälkeen aineiston käsittely jatkui koodauksella, eli olennaisten asioiden merkitsemisellä ja aineiston sisällön selkeyttämistä. Koodaamalla saadaan aineistoa jäsenneiltyä ja selvitettyä, mitä tutkimusaiheeseen liittyvää siellä on ja mitä voidaan jättää analyysin ulkopuolelle. Käytännössä kävin läpi litteroidun aineiston ja poimin sieltä tiettyjä vastauksia ja teemoja jotka ryhmittelin edelleen tekstikäsittelyohjelmalla. Muodostin pääteemat tutkimuskysymysten perusteella seuraavasti:

- vuorovaikutus
- vaikuttavuus ja oppiminen
- sovinto/sopimus
- kehittämistarpeet

Teemoittelun avulla voidaan luontevasti edetä teemahaastatteluaineiston analysoimisessa sillä yleensä kaikista haastatteluista löytyvät samat teemat, joskin eri järjestyksessä ja hieman eri painotuksin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Aineiston analyysi on tehty sisällönanalyysin keinoin yhtäläisyyksiä ja eroja etsien ja tiivistäen. Sisällönanalyysi on tekstianalyysia, jonka avulla pyritään muodostamaan tiivistetty kuvaus ilmiöstä, jolla tulokset voidaan kytkeä laajempaan kontekstiin ja muihin aihetta koskeviin tutkimustuloksiin. Laadullisessa sisällönanalyysissa aineisto ensin puretaan osiin, käsitteellistetään ja lopuksi järjestetään uudelleen uudenlaiseksi kokonaisuudeksi. Sisällönanalyysi on tehty teoriaohjaavasti, eli aineiston löydöksille etsitään teoriasta selityksiä tai vahvistusta. Tällaista lähestymistapaa aineistoon voidaan kutsua myös abduktiiviseksi. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

7 Tutkimustulokset

Tutkimustuloksissa pyrin kuvaamaan sovittelun kaikkien osapuolten subjektiivisia kokemuksia nuorten sovittelusta eri näkökulmista kerätyn aineiston valossa. Kuvaan osapuolten saamia kokemuksia tutkimuskysymyksistä johdettujen teemojen alla, suorina lainauksia hyväksikäyttäen.

7.1 Vuorovaikutus ja kohtaaminen

Restoratiivisen oikeuskäsityksen ja sovittelun kenties tärkein elementti on osapuolten keskinäinen kohtaaminen ja vuorovaikutus. Kohtaamisen ja kuulluksi tulemisen kokeminen luo pohjan onnistuneelle sovitteluprosessille. Haastattelemani nuoret vaikuttavat olevan samalla kannalla, vaikka hajontaakin on löydettävissä. Eräs nuorista koki sovittelutapaamisen kiusallisenä ja välttämättömänä pakkona, jotta sovinto voidaan saada aikaiseksi, kun taas toinen osapuoli kuvaa kokemustaan seuraavasti:

”Ne (sovittelijat) tajus tän jutun ja et ne ei syyttäny ketään et toi teki tätä ja toi tätä, oli puolueettomii. Oli niinku rentoo ja mielenkiintoo mitä toinen sanoo” (Sov2N1)

Yllä mainittu esimerkki kuvaa hyvin positiivista sovittelukokemusta ja sovittelijaparin onnistunutta toimintaa. Avoimen ja rakentavan ilmapiirin aikaansaaminen saattaa olla haasteellista, mutta siinä onnistuminen auttaa osapuolia käsittelemään tapahtunutta ja pääsemään ratkaisuun asiassaan. Sovittelun ideaalin mukaan sovittelijat toimivat konflikteissa ratkaisun mahdollistajina ja melkein kaikki haastattelemani nuoret kokivatkin tullessa kuulluksi ja päässeensä itse aktiivisesti vaikuttamaan ratkaisuihin:

K: ”Miten koit omat vaikutusmahdollisuudet tämän päiväisessä tilaisuudessa? Saitko oman äänes kuuluviin?”

V: ”Sain ja sillee et jos on jotain jääny viel jotai asioit joit ei oo huomannu kertoo ni tääl voi viel viimestää kertoo ne asiat ja kaikki niinku mitä mielt painaa ja sillee haluu kertoo, koska tää on niinku luottamuksellista ja kukaan muu ei kuule sitä” (Sov1N1)

K: ” Mitä mieltä olet sovittelijoiden toiminnasta?”

V: ” Hienoo se on et on tämmösii niinku vapaaehtosii ketkä tulee tekee tämmösii... Ne halus todellaki tietää tosi paljon et miten niinku esimerkiks tuntuu, et mitä aatteli sillon ku se tapahtu ja mitä sen jälkeen, ylipäätään et mitä niinku päässä liikku.” (Sov1N1)

Vaikka nuorten kertoman mukaan ilmapiiri tapaamisissa oli onnistuttu saamaan rakentavaksi ja vuorovaikutus sovinnolle otolliseksi, oli yhdellä nuorista jäänyt tunne, että sovittelun edellytykset eivät toteutuneet täysin:

K: ”Otettiinko molempia osapuolia saman verran huomioon?”

V: ”Vähän veikkaan et ne otti enemmän ton huomioon.” (Sov2N1)

K: *"Mistä sulle tämmönen ajatus tuli?"*

V: *"Tuntu vaa siltä"* (Sov2N1)

Sovittelutapaamisissa on riskinä, että joku osapuoli jää vähemmälle huomiolle eikä saa ääntään riittävästi kuuluviin. Syitä tähän voi olla monia. Huoltajat saattavat esimerkiksi ottaa liian vahvasti kantaa sovittelun kulkuun, jolloin sovitteluparilta vaaditaan taitoa rajata heitä tarpeen mukaan tai kuten edellisen lainauksen perusteella nuori itse ei kykene tai halua tuoda mielipiteitään julki yhtä vahvasti kuin sovittelun toinen osapuoli. Mielenkiintoista on, että sama nuori joka koki, ettei tullut kuulluksi haluamallaan tavalla kuvaa kokemustaan täysin erilaiseksi kappaleen alun lainauksessa.

Huoltajien näkemysten mukaan osapuolten kohtaamisella ja vuorovaikutuksen rakentamisella on merkittävä rooli nuorten sovitteluissa. Heidän mukaan osapuolten kohtaaminen tarjoaa ennen kaikkea nuorille itselleen mahdollisuuden empatiaan ja oppimiseen. Näkemyksissä huoltajan roolista sovittelutapaamisissa löytyy jonkin verran eroja. Osa huoltajista koki hyvänä, että hekin saavat puheenvuoron, kunhan nuoret itse pysyvät pääroolissa. Yksi huoltajista toivoi enemmän vaikutusmahdollisuuksia sovittelun kulkuun.

"Sovittelijan tulisi puuttua, jos huoltaja lähtee viemään asiaa väärille raiteille (aiheuttamaan riitaa tms.). Huoltajan ei pitäisi olla pääroolissa sovittelussa, vaan antaa itse osallisten hoitaa asia ja vain selventää tapahtumia... Jos toisella osapuolella on suurempia vammoja tms. on hyvä, että niiden aiheuttaja myös näkee/kuulee asiasta, eli mitä väkivaltainen käytös on aiheuttanut toiselle. Silloin tapaus saa myös inhimilliset piirteet ja herättää (/ saattaa herättää) tekijässä sympatiaa kärsinyttä osapuolta kohtaan." (Sov1H2)

Myös sovittelijat toivat vastauksissaan esille huoltajien roolia sovitteluissa ja siihen liittyviä haasteita. Erään sovittelijan (Sov1S1) mukaan *"pitää ottaa tarkasti huomioon vanhemmat, sillä he ovat yleensä se haasteellisin osa sovittelua."* Sovittelijoiden mukaan huoltajien läsnäolo saattaa vaikuttaa myös nuorten toimintaan sovittelussa ja siihen, kuinka totuuden mukaisesti nuoret tapahtuneesta kertovat. Eräs sovittelija kuvaa ajatuksiaan näin:

"Nuori on sovittelun kohde, joten häntä kätellään, kun saapuu paikalle. Kysymykset kohdistetaan nuoreen - ei vanhemmille... Tilanne tulee olla sellainen, missä nuori tietää, että hänen asiaansa hoidetaan ja häntä halutaan kuulla." (Sov2S1)

Sovittelijoiden mukaan myös osapuolten kasvojen menetys, äkkipikaisuus ja kuuntelemisen vaikeus ovat haasteita paitsi nuorten, myös muissakin tapauksissa. Rauhallisen ja avoimen

ilmapiirin luominen koettiin hyvin tärkeäksi sovittelun onnistumisen kannalta. Sovittelijat kokivat olevansa muun muassa kuuntelijan, keskeyttelijän ja ohjaajan rooleissa. Sovittelutilaisuus ja osapuolten kohtaaminen nähtiin opettavaisena tilanteena nuorille, jonka avulla sovittelijoilla on ainakin mahdollisuus vaikuttaa nuoriin ja yrittää saada heidät ymmärtämään tapahtumien dynamiikkaa sekä ohjaamaan nuoria oman konfliktinsa ratkaisemisessa. Sovittelijat toivat esiin myös sovittelujärjestelmän roolia ja merkitystä tuomioistuinjärjestelmän rinnalla. He pitivät tärkeänä keskusteluyhteyden rakentamista ja sitä, että osapuolilla on itsellään vaikutusmahdollisuuksia omassa asiassaan, toisin kuin perinteisessä tuomioistuinkäsittelyssä, jossa asia ratkaistaan ulkopuolisen toimesta:

”Järjestelmä on hyvä. Silloin saadaan keskusteluyhteys osapuolten kesken, joka ei ole tuomioistuimessa mahdollista ja myös se että ei tule ”rekisteriä”. Lisäksi tuo kertavirheen ”anteeksiänto” tekee usein vaikutuksen tekijään.” (Sov1S1)

7.2 Vaikuttavuus ja oppiminen

Haastattelemani nuoret kokivat sovittelun vaikuttaneen omaan ajatteluunsa ja toimintaansa tulevaisuudessa. Nuoret kertoivat sovittelun olleen hyvä mahdollisuus pohtia tapahtumia ja omaa käyttäytymistä sekä sen seurauksia. Vaikka sovittelun todelliset vaikutukset kyseisissä tapauksissa eivät ole tiedossa, voi nuorten haastattelujen perusteella todeta ainakin jonkinlaista muutosta tapahtuneen ajattelutavoissa ja siten myös mahdollisesti tulevaisuudessa rikoskäyttäytymisessä:

”Mä oon alkanu vähän niinku ymmärtämään sitä et sovittelun ja kaiken kaut niinku et mitä on oikee silloin miettiny, mut vaikee sitä on vielä sanoa.” (Sov1N1)

”Kannattaa olla niinku rehellinen ja sit kertoo kokonaa se koko juttu ja sit vaa pyytää anteeks ja selvittää se asia.” (Sov1N2)

Sovittelut tarjosivat osapuolille mahdollisuuden oppia myös itsestään jotain. Aineiston tapauksissa oli kyse impulsiivisista väkivallanteoista, joita kaikki nuoret katuivat ja joista olivat pahoillaan. Tapauksista nuoret kertoivat myös oppineensa ainakin itsehillintää, harkintaa ja empatiakykyä toista osapuolta kohtaan.

”Ettei lähe mukaan siihen kahakkaan. Ei siin kannata lähtee tekeen mitää. Mielummin lähtee tilanteest pois.” (Sov1N2)

K: ”Opitko jotain omasta käyttäytymisestä?”

V: *"Joo, et ei kannata ottaa heti kuumaa, ottaa chillisti eikä haasta riitaa."*
(Sov2N1)

Nuorten mielipiteet olivat melko yhteneväisiä siitä, miten sovittelu vaikuttaa heidän käyttäytymiseen jatkossa, kun taas huoltajilla arviot olivat huomattavasti varovaisempia. Kaikki huoltajat toivoivat sovittelulla olevan vaikutusta nuoriin, mutta toivat samalla esiin epäilyksensä sen vaikutusmahdollisuuksista:

"Osa ottaa kerrasta opikseen, mutta aina on niitä, joille tästä ei ole apua. Pääasiassa uskon, että sovittelu vaikuttaa pahoinpitelyiden vähenemiseen ihan samassa mittakaavassa, kuin että menisi suoraan syyttäjälle... Tapahtuman ja seurauksen ymmärtäminen hillitsee ja antaa uusia ajattelutapoja omasta käyttäytymisestä." (Sov1H2)

K: *"Uskotko sovittelun vaikuttavuuteen nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelussa?"*

V: *"En oikein tiedä, vaikea yleistää koska meitä on monenlaisia ihmisiä. Toisilla auttaa toisilla ei."* (Sov1H1)

Sovittelijoiden näkemykset sovittelujärjestelmän vaikuttavuudesta olivat keskenään yhtäläisiä. Sovittelijat korostivat muun muassa nuorten kohtaamisen ja sosiaalisen oppimisen merkitystä vaikuttavuuden ja oppimisen arvioinnissa.

K: *"Miten koet osapuolten kohtaamisen merkityksen?"*

V: *"Nuorten kohdalla korostuu erityisesti sosiaalisen oppimisen merkitys. Nuori oppii ottamaan vastuuta. Myös sovittelijan itse oppii katsomaan ja ymmärtämään asioita nuoren näkökulmasta."* (Sov1S2)

Sovittelijat kertoivat oppivansa itsekin tapauksista jatkuvasti esimerkiksi ymmärrystä ja kuuntelemisen taitoa. Tärkeänä koettiin avoimuus ja osapuolten tasapuolisuus sovittelutilanteessa. Sovittelijoiden mukaan se, että nuori huomaa voivansa osaltaan vaikuttaa omassa elämässään tapahtuviin asioihin, on merkittävää jatkon kannalta ja tärkeää oppimista omasta itsestään:

"Hän (nuori) ei ole toiminnan kohde vaan myös tekijä. Hän voi vaikuttaa."
(Sov1S2)

7.3 Sovinto ja sopimus

Kuten aiemmin aineistoa esittelevässä luvussa 7.4 kävi ilmi, kyseisissä tapauksissa päästiin sopimukseen johon kirjattiin sovinto ja vahingonkorvausasiat. Normaalisti sovittelijat laativat sopimukset sovittelutilaisuuden päätteeksi yhteistyössä osapuolten kanssa. Ideaali tilanne olisi, että osapuolet itse aktiivisesti laatisivat sopimuksen sisällön, mutta varsinkin nuorten tapauksissa sovittelijoiden ohjaus on usein välttämätöntä. Tärkeää on, että tapauksen osapuolet hyväksyvät sopimuksen ja että siihen sitoudutaan. Aina sopimukseen ei päästä ja jos näkemuserot ovat liian suuria, ei sopimusta voidakaan pakottaa. Tällöin sovittelu keskeytyy ja tapaus palautuu sovittelualoitteen tekijälle. Aineiston tapauksissa sopimukset onnistuivat, mutta yksi ilmaisi tyytymättömyytensä sopimuksen sisältöön ja siihen, ettei mielestään voinut vaikuttaa haluamassaan määrin:

K: ”Päisitkö vaikuttaa itse sopimuksen sisältöön?”

V: ”En oikee, ois ollu parempi ku ois saanu sovittuu ilman korvauksia.”

(Sov2N1)

Vaikuttaa siltä, että kyseinen nuori oli luullut asian sovittavan ilman, että joutuu korvaamaan aiheuttamaansa vahinkoa. Vahingonkorvausten kirjaaminen sopimukseen on hyvin tavallista ja vahingon kärsinyt osapuoli sitä yleensä myös vaatii. Muuten nuorten kokemukset olivat positiivisia ja he kokivat päässeensä vaikuttamaan sopimuksiinsa riittävästi:

K: ”Päisitkö itse vaikuttaa tähän sopimuksen sisältöön?”

V: ”No kyl periaattees, tai mehän se periaattees niinku päätettiin siinä. Hyvältä tuntu et on sillee valtuuksii vaikuttaa asioihin?” (Sov1N2)

K: ”Mitkä tekijät vaikutti sovinnon syntyyn?”

V: ”Me kaks.” (Sov2N2)

Sovittelijoiden mukaan sopimusten sisällöt ovat hyvin avoimia, eli jokainen sovittelijapari voi laatia omanlaisensa sopimuksen. Tämä koettiin sekä hyvänä, että huonona asiana. Heidän mukaansa sovinnossa ja sopimuksissa pitäisi kiinnittää enemmän huomiota tulevaan, esimerkiksi käyttäytymissopimuksen kautta, johon kirjataan tarkasti osapuolten käyttäytymisvelvoite keskinäisessä vuorovaikutuksessa ja myös yleisellä tasolla. Sovittelijat painottivat koko sovitteluprosessin vuorovaikutuksen ja ilmapiirin vaikutusta sopimuksen syntyyn ja sen laatuun; mikäli osapuolet kokevat olevansa avainroolissa konfliktinsa ratkaisemisessa, on todennäköistä, että ratkaisuun halutaan päästä ja saadaan aikaiseksi sellainen sopimus johon halutaan

sitoutua. Myös huoltajat kokivat arvokkaana nuorten oman vaikutusmahdollisuuden sopimuk-
sia laadittaessa:

K: ”Mitkä seikat vaikuttivat sovinnon syntyyn?”

*V: ”Poikien oma tahto. Turha sinne on enää alkaa mitään haavoja kaivele-
maan.” (Sov1H1)*

7.4 Nuorten sovittelun kehittäminen

Haastattelut tarjosivat mielenkiintoisia kehittämisajatuksia ja joitain aiheita onkin jo käsitel-
ty edellä. Jotkut teemoista herättivät huomattavasti muita enemmän ajatuksia kuten huolta-
jan rooli sovittelutilanteessa ja sovittelun sisällöllinen anti eli se, millä tavoin sovitteluun joh-
taneita tapahtumia on käsitelty. Kaksi huoltajaa olisi kaivannut sovittelijoilta perusteellisem-
paa paneutumista tapahtumien kulkuun, eli siihen mikä pahoinpitelyyn johti ja mitä tapahtu-
neesta olisi voinut seurata. Sovittelun kulku ja sisältö on aina riippuvainen sovittelijaparista;
toiset haluavat käydä tarkasti läpi tapahtumat, kun toiset keskittyvät enemmän tulevaan.
Yhtä ja oikeaa ei ole.

*”Sovittelijan pitäisi osata lypsää juttu esiin, sellaisena kun se oli, jos ei nuoret
itse osaa kuin ylimalkaisesti kertoa tapahtumien kulusta.” (Sov1H2)*

*”Olisi ehkä voinut hiukan kaivella sitä mitä seurauksia oikeasti olisi voinut olla
jos ei olisi ollut hyvä tuuri tässä tapauksessa, hiukan lempeällä kädellä men-
tiin.” (Sov1H1)*

Kaikki haastattelemani nuoret kertoivat olleensa tyytyväisiä sovitteluun ja toivat vastauksis-
saan esiin sovittelun helppoutta ja nopeutta. Toki näin asia usein onkin tuomioistuinkäsitte-
lyyn verrattuna, mutta se ei tarkoita sitä, että sovittelun itseisarvo olisi sen helppous ongel-
man ratkaisussa. Restoratiivisen oikeuden ja sovittelun tarkoitus on, että osapuolet saavat
mahdollisuuden kohdata ja kertoa itse näkemyksensä tapahtumista ja tuntemuksistaan sekä
itse aktiivisesti pyrkivät konfliktissaan ratkaisuun, eikä suinkaan niin, että kerrataan vain ta-
pahtumat ja allekirjoitetaan sopimus. Tässä suhteessa yllä kuvatut huoltajien kommentit osu-
vat oikeaan.

*”Tääl vaa pyritään sopii kaikkee asioita, ilman sillee et tulee mitää kauheita
korvauksia” (Sov1N2)*

Sekä nuoret, heidän huoltajansa että sovittelijat pohtivat huoltajien roolia sovittelutilanteissa
ja aineiston perusteella asiaan liittyviä haasteita olisi hyvä pohtia. Seuraavassa lainaukset

yhdeltä nuorista sekä hänen huoltajaltaan, joiden näkemykset poikkeavat toisistaan huomattavasti:

K: ”Miten nuorten sovittelua voisi kehittää?”

V: ”Vaik sillee et tota äidit jäis himaan ja ois vaa ne tyypit koska sitte vaa äidit polustais omaa lasta, siin ei oo mitää ideaa. Antais niitten pojan puhuu ja niitte sovittelijoitten. Siin se ois. Kaikki muut pois paitsi ne jotka on siin mukana.” (Sov2N1)

K: ”Mitä ajattelet huoltajan roolista sovittelutilanteessa? Tulisiko huoltajalla olla enemmän/vähemmän vaikutusmahdollisuuksia?”

V: ”Kyllä ehdottomasti enemmän vaikutusta saisi olla.” (Sov2H1)

Kukin sovittelija toi esiin kehitystarpeita niin henkilökohtaisella tasolla kuin yleisesti sovitte luun liittyen. Kehitystarpeita koettiin löytyvän esimerkiksi erilaisten kysymysten, oivallusten ja ratkaisujen löytämisessä. Sovittelijoiden mukaan koulutuksella on merkittävä rooli ja he toivoivatkin peruskurssin lisäksi enemmän jatkokoulutusmahdollisuuksia saadakseen uusia työvälineitä esimerkiksi nuorten ohjaukseen erilaisten tukitoimien pariin. Sovittelijat toivoivat myös sovittelutyöhön joissain tapauksissa hieman tiukempaa otetta, jotta välttyttäisiin mekaaniselta sopimus-orientoituneelta sovittelulta.

8 Johtopäätökset

Palaan lopuksi tutkimuskysymyksiini, joiden kautta avaan johtopäätöksiäni. Ensimmäinen kysymys koski sitä, miten 15-17-vuotiaiden nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu koetaan sosiaalisen vuorovaikutuksen ja inhimillisen kohtaamisen näkökulmasta. Aineiston perusteella asianosaiset kokivat toisen osapuolen kohtaamisen hyvin merkittäväksi osaksi prosessia. Tapahtumasta keskustelu, kuulluksi tuleminen kokemus ja sovittelijoiden onnistunut keskustelun ohjaus antoi osapuolille mahdollisuuden käsitellä tapahtumia avoimesti. Vuorovaikutuksen merkitystä sovittelussa on tuonut esiin myös Ossi Eskelinen (2005, 161) tutkimusprojektin raportissaan, jonka mukaan myös anteeksipyyntöillä ja anteeksisaanneilla oli merkittävä rooli sovittelun kulussa ja sopimuksen aikaansaannissa. Myös Henrik Elonheimo tuo väitöskirjassaan (2010) esiin samankaltaisia tuloksia. Elonheimon väitöskirjan mukaan sovittelun asianosaisten osallisuuden kokemus vaikutti merkittävästi sovitteluprosesseihin ja niiden onnistumiseen. Niin Eskelisen (2005) kuin Elonheimonkin (2010) tutkimuksissa ongelmalliseksi koettiin tilanteet, joissa nuoret jäivät passiiviseen rooliin huoltajien hallitessa keskustelua. Omassa aineistossani nousivat esiin samat asiat ja vaikuttaakin siltä, että kehitettävää on sovittelutapaamisten ohjauksen alueella. Sovittelijalla tulee olla koulutus, välineet ja kyky ohjata tapaamis-

ta tasapuolisesti siten, että kaikki osapuolet saavat äänensä kuuluviin ja toisaalta heidän on tarvittaessa myös kyettävä rajaamaan neuvotteluun osallistujia.

Sovittelun vaikuttavuuden ja osapuolten oppimisen arviointi on hyvin haasteellista ja siten myös 2. tutkimuskysymykseen vastaaminen ei ole yksiselitteistä. Aineiston nuorten rikoskäyttäytymisen kehitys ei ole tiedossa eikä vaikuttavuuden arviointi faktaan ja seurantaan perustuen muutenkaan ole mielekästä sillä opinnäytetyön lähtökohtana olikin tarkastella nuorten omia kokemuksia sovitteluprosessin tuomista ajatuksista ja tunteista. Monitasoinen restoratiivinen oppiminen mahdollistuu, kun nuori sovittelukokemuksen myötä löytää uusia merkityksiä ilmiöille ja asioille ja sitä kautta mahdollisesti oppii pois vanhoista asenteistaan ja tavoistaan kuten väkivaltaisesta käyttäytymisestäään. Melkein kaikki nuorista kertoivat oppineen sovittelun myötä uusia ajattelu- ja toimintatapoja tulevaisuutta varten ja niin ikään huoltajat ja sovittelijat kokivat tämän tärkeänä sekä nuorille että itselleen. Aineiston perusteella voisi todeta ainakin sen, että osapuolet saivat oppimiskokemuksen kyseisestä sovittelukerrasta herättäen ajatuksia pysäyttäen samalla miettimään omaa toimintaansa ennen sovittelua ja tulevaisuudessa.

Kolmas tutkimuskysymys koski sovintoa ja sopimusten sisältöä. Aineiston tapauksissa päästiin sovintoon ja sopimukset saatiin aikaiseksi. Asianosaiset kokivat tärkeäksi sen, että he pystyivät itse vaikuttamaan sopimuksen sisältöön. Sovittelun osapuolet pystyivät rakentavasti keskustelemaan korvauksista ja pääsemään asiassaan sopuun sekä ottamaan vastuun teoistaan tasavertaisen neuvottelun myötä. Korvaussummat eivät olleet suuria ja ne perustuivat todellisiin materiaalsiin vahinkoihin, joita pahoinpitelystä oli aiheutunut. Sovinnon ja sopimuksen myötä osapuolet olivat tyytyväisiä asian ratkaisuun ja loppuun saattamiseen.

Suomen sovitteluforummin (SSF) hallituksen puheenjohtaja Timo Pehrman (2012.) on pohtinut myös sovittelujen ja sopimusten sisältöä ja sitä pitäisikö sovitteluista tehdä strukturoidumpia, eli luoda niille jonkinlainen valmis runko jonka mukaan edetä. Mielestäni se ei ole oikea suunta, sillä strukturoidumpi sovittelurunko sitoisi sovittelijoita ja siten saattaisi viedä tilaa sosiaalisen vuorovaikutuksen prosesseilta. Tietyt asiat kuten sovittelun periaatteet ja prosessi, sovitteltava asia ja asianosaisten asema sovittelussa käydään aina sovittelutilanteissa läpi heti aluksi asianosaisten oikeusturvan vuoksi ja monet sovittelijat ovat kertoneetkin luoneensa oman rungon, jonka mukaan sovitteluissa usein edetään. Sovittelijat saavat itselleen tapaus-ten materiaalin myös hyvissä ajoin, joten heillä on mahdollisuus tutustua niihin rauhassa ja suunnitella sovittelutapaamista ennalta. Sovittelujärjestelmän toimivuus perustuu juuri vapaaehtoissovittelijoiden motivaatioon ja haluun vaikuttaa yhteisönsä asioihin omalla persoonallaan rikastaen sovittelutoimintaa.

Sovitteluun kuuluu tietyt lähtökohdat ja rakenteet ja vaikka käsitykset siitä miten sovittelua tulisi ohjata vaihtelevat, tarvitaan muuttuvissa tilanteissa erilaisia sovittelutapoja ja valmiuksia muuttaa ohjaustyölä tarvittaessa. Pehrmanin mukaan sovittelijoiden olisikin syytä tutustua omaan tapansa tehdä sovittelutyötä ja hän näkee suurimpana tulevaisuuden haasteena kaiken muun kehittämistoiminnan ohella koulutuksen. Hän toteaa myös, että erityisesti huomiota pitäisi kiinnittää sovittelun ohjaustapaan ja prosessin sisältöön. Niiden avulla voidaan kehittää sovittelun oppimisvaikutuksia ja siten tehdä järjestelmää tunnetummaksi. (Pehrman 2012.)

Neljäs tutkimuskysymys kartoitti sovittelun kehitystarpeita ja joitain ideoita nousi esiin teemoista jotka toistuivat haastateltujen vastauksissa. Sovittelu koettiin helppona ja siten myös mielekkäänä tapana ratkaista konflikteja. On totta, että sovittelu on nopeampi tapa selvittää asia kuin tuomioistuinkäsittely, mutta pahoinpitelyrikoksen vakavuuden huomioon ottaen on syytä pohtia myös sovittelun sisältöä ja sitä, mikä vaikutus prosessilla voisi olla jos se vaatisi osapuolilta aktiivisempaa roolia. Aloin pohtia sitä, onko sovittelun helppous vain hyvä asia vai onko se myös mahdollisuus päästä helpolla, asian negatiivisessa mielessä. Yksi vaihtoehto sovittelukokemuksen ja oppimisen syventämiseen voisi olla eräänlainen ennakkolomake tai tehtävä, jonka osapuolet tekisivät omatoimisesti ennen sovittelua. Ennakkotehtävä voisi sisältää kysymyksiä sovitteluun johtaneen tapahtuman syistä ja seurauksista, sen aikaisista ajatuksista ja toiveista sovittelun suhteen sekä kysymyksiä joita halutaan esittää ja sovintoehdotus.

Edellä kuvatun ennakkotehtävän pohjalta sovittelijoiden olisi hyvä tavata osapuolia myös erillistapaamisissa joissa olisi mahdollista käydä läpi ennakkotehtävä kunkin osapuolen kanssa erikseen ennen yhteistä sovittelutapaamista. Uskon, että tämä aktivoisi nuoria omassa sovitteluprosessissaan, toisi sisältöä sovitteluun ja antaisi myös sovittelijoille lisätietoa osapuolten näkemyksistä. Lähisuhdeväkivallan sovitteluissa käytetään aina erillistapaamisia, mutta harvemmin nuorten tapauksissa, ellei kyseessä ole sovittelu jossa asianosaisten määrä on suuri tai tapaus jollain muulla tavalla erityinen. On selvää, että tämän kaltainen toimintatapa veisi enemmän aikaa niin tapauksen osapuolilta kuin sovittelujoiltakin, mutta uskoakseni se toisi prosessiin lisää syvyyttä ja sitä kautta tuottaisi mahdollisesti muutosta nuoren käyttäytymisessä.

Myös yhteistyötä verkostoihin kuten lastensuojeluun ja nuorisotyöhön tulisi kehittää ja saada näiltä tahoilta myös edustaja sovitteluihin mahdollisimman usein. Lastensuojelun osallistuminen tapaamiseen on käytännössä hankalaa, ellei nuorella ole asiakkuutta lastensuojelussa jo entuudestaan. Vantaalla lastensuojelu on hyvin työllistetty ja pelkkä yksittäinen lastensuojeluilmoitus ei vielä takaa lastensuojelun tukitoimia. Nuorisopalveluilla sen sijaan olisi paremmin mahdollisuuksia ottaa osaa nuorten sovitteluihin. Useat vantaalaisnuoret käyvät kaupungin nuorisotiloilla ja heillä saattaa jo valmiiksi olla toimiva luottamus- ja vuorovaikutussuhde

oman tilan nuorisotyöntekijään tai alueen erityisnuorisotyöntekijään. Tätä tulisi vahvemmin käyttää hyväksi myös sovittelun kentällä. Sen lisäksi nuorisotyö painottuu ilta-aikaan, jolloin myös sovittelut useimmiten pidetään.

9 Pohdinta

Aineiston koostuessa melko suppeasta otannasta, on yleistettävän tiedon tuottaminen nuorten sovittelusta tämän opinnäytetyön puitteissa hyvin vaikeaa. Toivon kuitenkin pystyneeni kuvaamaan sovittelun eri prosesseja mahdollisimman tarkasti, jotta tutkimukseen osallistuneiden osapuolten subjektiiviset kokemukset auttaisivat ymmärtämään Vantaan sovittelutoiminnan ja sovittelujärjestelmän toimintaa nuorten sovitteluissa. Yhteenvetona voisi todeta, että eri osapuolten kokemukset sovittelusta ovat varsin positiivisia ja se on tarjonnut nuorille mahdollisuuksia rakentavaan ongelmanratkaisuun sekä herättänyt nuorilla ajatuksia omasta toiminnastaan yhteisöissään.

Opinnäytetyön tulokset ovat ainakin jossain määrin sovellettavissa työelämän haasteisiin ja kehittämistyöhön. Työssäni olen tuonut esiin ilmiöitä ja aihepiirejä, joita myös alan tutkijat ovat pohtineet huomattavasti laajemmissa tutkimuksissaan. Opinnäytetyön avulla on mahdollista tutustua sovittelutoimintaan, mutta sitä voi käyttää myös keskustelun pohjana nuorten sovittelun kehitystyössä. Opinnäytetyön prosessi tarjosi itselleni paljon hyödyllistä tietoa, jota olen jo voinut reflektoida ja hyödyntää omassa työssäni käytäntöön soveltaen.

Oman työskentelyn arvioinnissa nousee päällimmäisenä mieleen ne asiat, joiden kohdalla olisin voinut toimia toisin, kuten aiheen rajaus ja aikataulun pitämättömyys. Aloittaessani opinnäytetyöni parissa olisin voinut laventaa aiheen rajausta siten, että aineistoon sopivia sovittelutapauksia olisi ollut helpommin saatavilla. Aineistonkeruuvaiheessa kului paljon aikaa odottaessa tutkimukseen sopivia tapauksia laskien motivaatiota työskentelyn suhteen. Aikataulut eivät pitäneet prosessin edetessä ja työskentelyn loppuunsaattamisessa kului luvattoman paljon aikaa. Tämä seikka tosin on tarjonnut itselleni mahdollisuuden ammatilliseen kasvuun ja opettanut prosessin hallintaan liittyen oleellisia asioita. Työn huolellinen suunnittelu on ensiarvoisen tärkeää onnistuneen prosessin toteuttamisen kannalta.

Lähteet

- Aaltola, J & Valli, R. (toim.) 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalla tutkijalla. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Elonheimo, H. 2002. Restoratiivinen oikeus korjaa rikoksen aiheuttamat vahingot. Artikkel. Haaste 3/2002. Verkkojulkaisu. Viitattu 16.5.2011.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Lehtiarkisto/Haasteet2002/Haaste32002/1247666378632>
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisirikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Väitöskirja. Turun yliopiston julkaisuja. Turun yliopisto 2010. Verkkojulkaisu. Viitattu 9.3.2014.
<http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1>
- Eskelinen, O. 2005. ”Hermost vapautu ja tuli puhdas olo”. Alle 15-vuotiaiden rikosten sovittelun käytännöt ja vaikutukset. Lapset rikoksen sovittelussa - tutkimusprojektin raportti. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:3. Helsinki: Yliopistopaino
- Etelä-Savon ja Varkauden alueen sovittelutoimisto, Pohjois-Karjalan sovittelutoimisto, Pohjois-Savon sovittelutoimisto. 2011. Rikos- ja riita-asioiden sovittelu Itä-Suomessa. Verkkojulkaisu. Viitattu 23.4.2013.
<http://www.sovittelu.fi/index.php/fi/mitasovitteluon>
- Helsingin sovittelutoiminta. Helsingin kaupunki. Rikosten ja riitojen sovittelu. Verkkojulkaisu. Viitattu 14.5.2013.
<http://www.sovittelutoiminta.fi/index.phtml?s=125>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Iivari, J. (toim.) 2007. Rikos- ja riita-asioiden sovittelijan opas. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Oppaita 66. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Iivari, J. 2010. Oikeutta oikeuden varjossa. Rikossovittelulain täytäntöönpanon arviointitutkimus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 5/2010. Helsinki: Yliopistopaino
- Jarasto, P. & Sinervo, N. 1999. Murrosikäisen ja nuoren maailma. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Jokinen, H. Rikossovittelu ja moraalit. Haaste 3/2012. Oikeusministeriö. Rikossentorjuntaneuvosto. Verkkojulkaisu. Viitattu 10.10.2013.
<http://www.haaste.om.fi/Etusivu/Juttuarkistoaiheittain/Sovittelu/1347272929065>
- Kauppila, R. A. 2005. Vuorovaikutus- ja sosiaaliset taidot. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kivivuori, J. & Salmi, V. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995-2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214. Helsinki: Hakapaino Oy
- Krug, E. , Dahlberg, L. , Mercy, J. , Zwi, A. & Lozano, R. (toim.) 2005. Väkivalta ja terveys maailmassa. WHO:n raportti. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Laine, M. , Bamberg, J. & Jokinen, P. (toim.) 2007. Tapaustutkimuksen taito. Helsinki: Yliopistopaino.
- L. Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä. 24.6.2010/633. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.5.2011.
<http://www.edilex.fi/saadokset/lainsaadanto/20100633>
- L. Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta. 9.12.2005/1015. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.5.2011.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20051015>

L. Rikoslaki. 21.4.1995/578. Verkkojulkaisu. Viitattu 14.5.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001#L21>

L. Rikoslaki. 13.6.2003/515. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.5.2011.
<http://www.edilex.fi/saadokset/lainsaadanto/18890039001/L3P4>

L. Laki viranomaistoiminnan julkisuudesta. 21.5. 1999/621. Verkkojulkaisu. Viitattu 23.4.2013.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990621?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=vaitioloovelvollisuus#L6P23>

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. 2012. Rikollisuustilanne 2011. Verkkojulkaisu. Viitattu 6.5.2013.
<http://www.optula.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURLapptype=Bv er&SSURLcontainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filen ame=kehitys.pdf&SSURIscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1351499963590&blobheader name1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Pehrman, T. 2012. Muutos on suuri haaste sovittelutoiminnalle. Haaste 3/2012. Verkkojulkaisu. Viitattu 29.12.2013.
<http://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiarkisto/haaste32012/muutosonsuurihaastesovittelutoiminnalle.html>

Poikela, E. (toim.) 2010. Sovittelu. Ristiriitojen kohtaamisesta konfliktien hallintaan. Juva. WS Bookwell Oy.

Purjo, T. & Gjerstad, E. (toim.) 2010. Sukupuoli ja väkivalta. Tampereen yliopistopaino - Juvenes Print.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Verkkojulkaisu. Viitattu.16.5.2011.
<http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/index.html>

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus. 2007. Rikosten ja riitojen sovittelu. Esitteitä 2007:8. Helsinki: Yliopistopaino.

Suomen Sovitteluforum. Verkkojulkaisu. Viitattu 1.5.2013.
<http://sovittelu.com/sovittelu/sovittelu-rikossovittelu.php>

Svenskt forum för Medling och Konflikthantering. 2013. Medling vid brott. Verkkojulkaisu. Viitattu 16.10.2013.
<http://www.s-f-m.se/medling/medlingens-olika-omraden-2/medling-vid-brott/>

Tilastokeskus. Reijo Kurkela. Virsta Virtual Statistics. Verkkojulkaisu. Viitattu 14.5.2013.
<http://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö. Verkkojulkaisu. Viitattu 15.5.2013. <http://www.tenk.fi/htk-ohje/hyva-tieteellinen-kaytanta>

Valtanen, J. 1997. Vuorovaikutus oppimisessa. Tampereen yliopiston täydennyskoulutus. Verkkojulkaisu. Viitattu 10.10.2013.
http://matwww.ee.tut.fi/kamu/julkaisut/raportit/pertti_co/vuorovaik.html#2

Vantaan kaupunki. Sosiaali- ja terveystoimi. Sovittelutoiminta. 9/2008. Sovittelutoimintaa 25 vuotta Vantaalla. Verkkojulkaisu. Viitattu. 15.5.2011.
http://www.vantaa.fi/i_perusdokumentti.asp?path=1;135;137;220;4757

Victim Offender Mediation Association-VOMA. 2012. Verkkajulkaisu. Viitattu 10.10.2013.
<http://voma.org/abtvom.shtml>

Julkaisemattomat lähteet

Vantaan kaupunki. Sovittelutoiminnan toimintakertomus 2012. Vantaan sovittelutoimisto 2013.

Sovittelutietokanta. V 6.01. KB. Isakkson Ky. Vantaan sovittelutoiminta. Viitattu 6.2.2014.

Liitteet

Nuoren Haastattelu	44
Kysely huoltajalle	45
Kysely sovittelijalle	46
Haastattelulupalomake	47
Sovittelun prosessikaavio	48

Nuoren Haastattelu

Yhteydenotto ja sovittelun kulku lyhyesti:

- Kerro lyhyesti sovitteluprosessista: tapahtuneesta tähän päivään.
- Oliko tietoa etukäteen, aikaisempia sovitteluja? Saitko riittävästi tietoa ennen tilaisuutta? Puhelimitse, kirjeitse, internet? Minkälainen oli yhteydenotto toimistolta/sovittelijalta?

Miten nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu koetaan erityisesti oppimisen, vuorovaikutuksen ja inhimillisen kohtaamisen näkökulmasta?

- Miltä tuntui kohdata toinen osapuoli/muut osapuolet sovittelussa?
- Miten koit omat vaikutusmahdollisuudet sovittelussa?
- Koetko oppineesi jotain uutta omasta käyttäytymisestä?
 - Mitä?
- Minkälainen vuorovaikutustilanne oli?
 - Jännittynyt, rento, vihamielinen, avoin
 - Mikä tähän vaikutti?

Minkälainen vaikutus vuorovaikutuksella ja kohtaamisella koetaan olevan ajattelu- tai toimintatapojen tai esimerkiksi rikoskäyttämisen muutoksessa?

- Miten sovittelu vaikuttaa käyttäytymiseesi tulevaisuudessa?
- Tapahtuuko muutosta, mihin suuntaan?

Mitkä tekijät vaikuttavat sovinnon syntyyn? Mistä syistä sovinto jää syntymättä?

- Kerrotko lyhyesti sopimuksen sisällöstä?
- Miten koit omat vaikutusmahdollisuudet sopimuksen sisältöön?
- Oletko tyytyväinen sopimukseen?

Miten sovittelijoiden toiminta vaikuttaa nuorten sovittelussa?

- Mitä mieltä olet sovittelijoiden toiminnasta?
- Mikä oli hyvää/huonoa?
- Tasapuolisuus, puolueettomuus?

Miten nuorten sovittelua voisi kehittää?

Kysely huoltajalle

1. Kerro lyhyesti omin sanoin sovitteluprosessin kulusta. Kenen ohjaamana sovitteluun päädyttiin? Saitteko sovittelusta tarpeeksi tietoa? Oliko aiempia kokemuksia sovittelusta?
2. Nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu vuorovaikutuksen ja kohtaamisen näkökulmasta:
 - a) Miten koet huoltajana osapuolten kohtaamisen merkityksen?
 - b) Mitä ajattelet huoltajan roolista sovittelutilanteessa? Tulisiko huoltajalla olla enemmän/vähemmän vaikutusmahdollisuuksia?
 - c) Mitä hyötyjä koet sovittelussa olevan erityisesti nuorten tapauksissa?
 - d) Voiko huoltaja itse oppia sovittelussa jotain?
3. Vuorovaikutus ja kohtaaminen ajattelu- ja toimintatapojen muutoksessa:
 - a) Mitä ajatuksia sovittelutapaamisessa heräsi sen vaikutusmahdollisuuksista väkivaltaisen ajattelutavan ja toiminnan muutoksessa?
 - b) Mitä mieltä olet sovittelun vaikuttavuudesta erityisesti nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelussa?
4. Sovinto ja sopimus:
 - a) Mitkä seikat vaikuttivat sovinnon syntyyn? Mistä syistä sovinto jäi syntymättä?
 - b) Mitä mieltä olet sopimuksen sisällöstä?
 - c) Tulisiko huoltajalla olla enemmän/vähemmän vaikutusmahdollisuuksia sopimuksen suhteen?
5. Miten sovittelu koetaan perinteiseen tuomioistuinkäsittelyyn verrattuna? Mitä mieltä olet yleisesti sovittelujärjestelmästä?
6. Sovittelijoiden toiminta nuorten sovittelussa:
 - a) Kerro omin sanoin sovittelijoiden toiminnasta prosessin eri vaiheissa
 - b) Miten puolueettomuus ja tasapuolisuus toteutuivat?
 - c) Mikä sovittelijoiden toiminnassa oli hyvää/huonoa?
7. Miten nuorten sovittelua voisi kehittää?

Kysely sovittelijalle

1. Kerro lyhyesti omin sanoin omasta sovitteluhistoriasta. Kuinka kauan olet ollut sovittelijana? Mitä tapauksia sovittelet (nuoret, lähisuhdeväkivalta, maahanmuuttajat, riita-asiat)?
2. Nuorten pahoinpitelyrikosten sovittelu vuorovaikutuksen ja kohtaamisen näkökulmasta: Miten koet osapuolten kohtaamisen merkityksen? Mitä hyötyjä koet sovittelussa olevan erityisesti nuorten tapauksissa? Voiko sovittelija itse oppia sovittelussa jotain?
3. Mitä ajatuksia on herännyt sovittelun vaikutusmahdollisuuksista osapuolten väkivaltaisen ajattelutavan ja toiminnan muutoksessa?
4. Miten sovittelija voi toiminnallaan vaikuttaa nuorten ajattelu- ja toimintatapojen muutoksessa?
5. Sovinto ja sopimus:
Mitkä seikat vaikuttavat sovinnon syntyyn? Mistä syistä sovinto jää syntymättä? Onko nuorten sovitteluissa laadittavissa sopimuksissa joitain erityispiirteitä? Mitä mieltä olet sopimuksen sisällöistä? Voisiko sopimuksia kehittää tai muuttaa jotenkin?
5. Miten sovittelu koetaan perinteiseen tuomioistuinkäsittelyyn verrattuna? Mitä mieltä olet sovittelujärjestelmästä?
6. Sovittelijoiden toiminta nuorten sovittelussa:
Kerro omin sanoin sovittelijoiden toiminnasta sovitteluprosessin eri vaiheissa erityisesti nuorten tapauksissa. Arvioi itseäsi sovittelijana erityisesti nuorten pahoinpitelytapauksissa. Mitkä ovat vahvat osa-alueesi ja missä haluaisit mahdollisesti kehittyä sovittelijana?
7. Miten nuorten pahoinpitelytapauksen sovittelua voisi kehittää?

Liite 4: Haastattelulupalomake

Haastattelulupalomake

Kerään aineistoa rikosseuraamusalan opinnäytetyötäni varten 15-17-vuotiaiden kokemuksista pahoinpitelyrikosten sovittelusta. Tiedonhankinta toteutetaan haastatteluun sekä sovitteluti-laisuudessa havainnointia hyväksi käyttäen. Kaikki kerätty aineisto on luottamuksellista ja se hävitetään analyysin jälkeen. Opinnäytetyön raportissa ei käytetä tunnistetietoja. Jotta voin käyttää aineistoa opinnäytetyöni osana, tarvitsen tähän kaikkien asianosaisten sekä heidän huoltajiensa suostumuksen.

Annan suostumukseni aineistonkeruuseen opinnäytetyötä varten

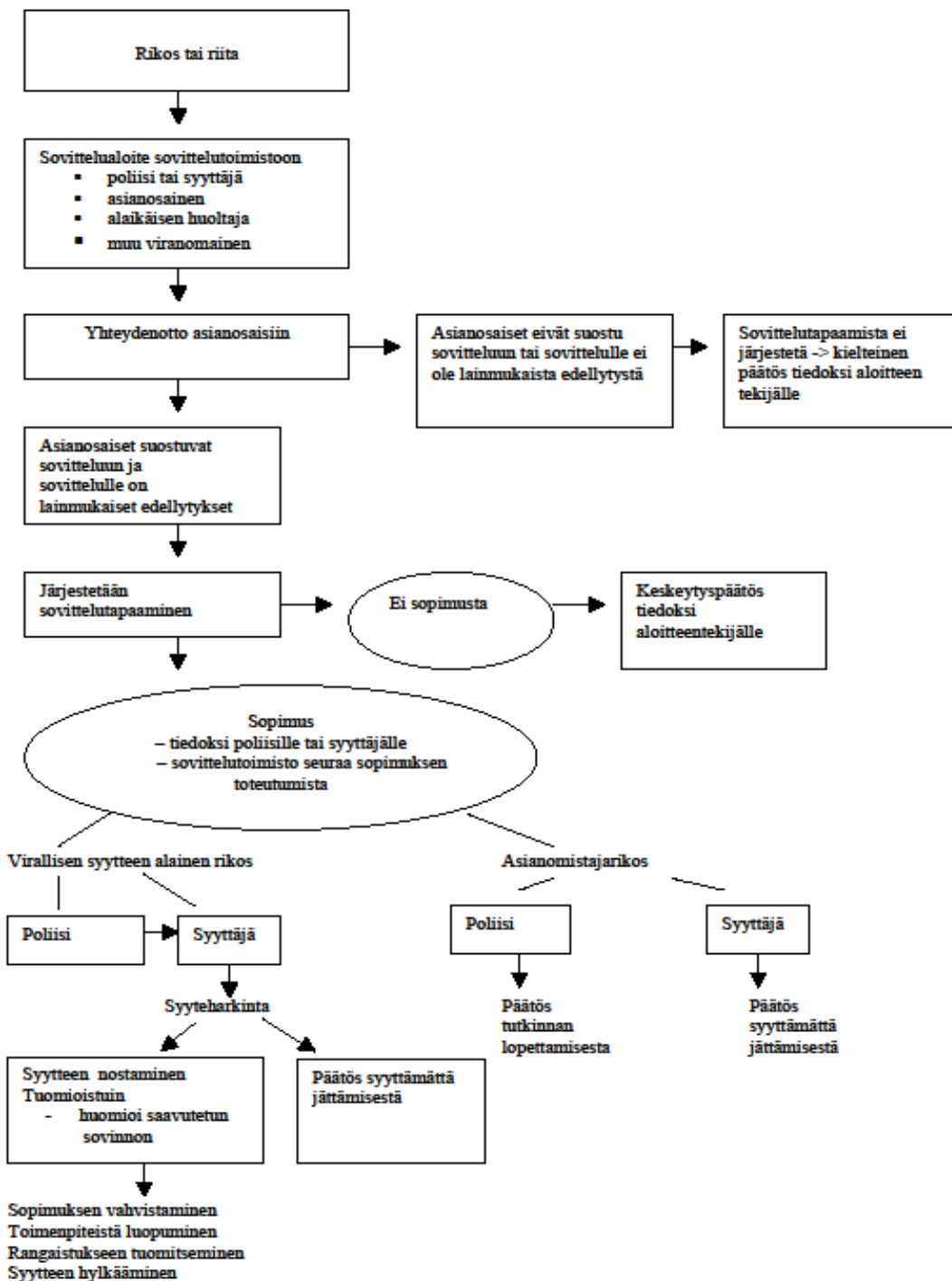
Paikka/pvm.

allekirjoitus _____ huoltajan allekirjoitus _____
nimenselvennys _____ nimenselvennys _____

Terveisin,
Sakari Virta
Laurea-ammattikorkeakoulu
Rikosseuraamusala

Liite 5: Sovittelun prosessikaavio

Sovittelun prosessikaavio

(Vantaan sovittelutoiminta, 2010.)

